

KARL
MARKS

KAPİTAL
BİRİNCİ CİLT

İNGİLİZCE

KARL MARKS – KAPİTAL

BİRİNCİ CİLT

ERİŞ YAYINLARI

ÜÇÜNCÜ BASKI

KAPİTAL

KAPİTALİST ÜRETİMİN ELEŞTİREL BİR TAHLİLİ

KARLMARX

Kari Marx'ın Capital, A Critical Analysis of Capitalist

Productuon, Volume 1, (Lavvrence ande Wishart, London, 1971)

adlı yapıtını İngilizcesinden Alaattin Bilgi dilimize çevirmiş, ve kitap, Kapital, Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili, Birinci Cilt, adı ile, Sol Yayınları tarafından 1986 (Birinci Baskı: Temmuz 1975; İkinci Baskı: Mart 1978) tarihinde yayınlanmıştır. Eriş Yayınları tarafından düzenlenmiştir. 2003.

İÇİNDEKİLER

15 Almanca Birinci Baskıya Önsöz, Kari Marks

20 Almanca İkinci Baskıya Sonsöz, Kari Marks

28 Fransızca Baskıya Önsöz ve Sonsöz

28 Fransızca Baskıya Önsöz, Kari Marks

29 Fransızca Baskıya Sonsöz, Kari Marks

30 Almanca Üçüncü Baskıya Önsöz, Friedrich Engels 33

İngilizce Baskıya Önsöz, Friedrich Engels 37 Almanca Dördüncü Baskıya Önsöz, Friedrich Engels

BİRİNCİ KİTAP

SERMAYENİN ÜRETİM SÜRECİ 43

BİRİNCİ KISIM

META VE PARA

45

45 BİRİNCİ BÖLÜM - M e t a

45 Birinci Kesim. - Metanın İki Ögesi. Kullanım-Değeri ve Değer (Değerin Özü ve Değerin Büyüklüğü) 50 İkinci Kesim. - Metada

Somutlaşan Emegın İki Yönlü Niteliğı 55 Üçüncü Kesim. - Değerin Biçimi ya da Değişim-Değeri

56 A. Değerin Basit ya da Raslansal Biçimi

56	1. Değer İfadesinin İki Kutbu: Nispi Biçim ve Eşdeğer Biçim
57	2. Değerin Nispi Biçimi
57	(a) Bu biçimin niteliği ve anlamı
60	(b) Nispi değer nicel belirlenmesi
62	3. Değerin Eşdeğer Biçimi
67	4. Bir Bütün Olarak Değerin Basit Biçimi
68	B. Toplam ya da Genişlemiş Değer-Biçimi
69	1. Genişlemiş Nispi Değer-Biçimi
69	2. Özel Eşdeğer Biçimi
70	3. Toplam ya da Genişlemiş Değer-Biçiminin Eksiklikleri
71	71
C.	Değerin Genel Biçimi
71	1. Değer-Biçiminin Değişmiş Niteliği
73	2. Değerin Nispi Biçimi ile Eşdeğer Biçiminin Birbirine Bağlı Gelişmesi
74	3. Değerin Genel Biçiminden Para-Biçimine Geçiş
75	D. Para-Biçimi
75	Dördüncü Kesim. - Metaların Fetişizmi ve Bunun Sırrı
87	İKİNCİ BÖLÜM - Değişim
96	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - Para ya da Meta Dolaşımı
96	Birinci Kesim. - Değerlerin Ölçüsü
104	İkinci Kesim. - Dolaşım Aracı
104	a. Metaların Başkalaşımı
113	b. Paranın Devinmesi
121	c. Sikke ve Değer Simgeleri
125	Üçüncü Kesim. - Para
125	a. Para-Yığılma (İddihar)
129	b. Ödeme Aracı
135	c. Evrensel Para
	İKİNCİ KISIM
	PARANIN SERMAYEYE DÖNÜŞÜMÜ 138
138	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM - Sermayenin Genel Formülü
146	BEŞİNCİ BÖLÜM - Sermayenin Genel Formülündeki
	Çelişkiler
156	ALTINCI BÖLÜM - Emek-Gücünün Alım ve Satımı
	ÜÇÜNCÜ KISIM
	MUTLAK ARTI-DEĞERİN ÜRETİMİ 165

165 YEDİNCİ BÖLÜM - Emek-Süreci ve Artı-Değer Üretim Süreci 165 Birinci Kesim. - Emek-Süreci ya da Kullanım-Değerlerinin Üretimi

172 İkinci Kesim. - Artı-Değer Üretimi

183 SEKİZİNCİ BÖLÜM - Değişmeyen Sermaye ve Değişen Sermaye 193 DOKUZUNCU BÖLÜM- ArtıDeğer Oranı 193 Birinci Kesim. - Emek-Gücünün Sömürülme Derecesi

200 İkinci Kesim. - Ürünün Değerini Oluşturan Parçaların Ürünün Bu

Parçalara Tekabül Eden Orantılı Kısımları ile Temsil Edilmesi

203 Üçüncü Kesim. - Senior'ün "Son Saati"

207 Dördüncü Kesim. - Artı-Ürün

208 ONUNCU BÖLÜM - İşgünü

208 Birinci Kesim. - İşgününün Sınırları

212 İkinci Kesim. - Artı-Emek Hırsı İmalâtçı ve Boyar

218 Üçüncü Kesim. - Sömürüye Yasal Sınırlar Konulmayan

İngiliz

Sanayi Kolları

229 Dördüncü Kesim. - Gündüz ve Gece İş. Vardiya Sistemi

235 Beşinci Kesim. - Normal Bir İşgünü İçin Savaşım.

İşgününün

Uzatılması İçin 4. Yüzyılın Ortasından 17. Yüzyılın Sonuna

Kadar Çıkarılan Zorunlu Yasalar 246 Altıncı Kesim. - Normal

İşgünü İçin Savaşım. Emek-Zamanı

Yasasıyla Zorunlu Sınırlandırma. İngiliz Fabrika Yasaları,

1833'ten 1864'e 263 Yedinci Kesim. - Normal İşgünü İçin

Savaşım. İngiliz Fabrika Yasalarının Başka Ülkelerdeki Tepkisi 267

ONBİRİNCİ BÖLÜM - Artı-Değerin Oranı ve Kitlesi DÖRDÜNCÜ KISIM

NİSPİ ARTI-DEĞER ÜRETİMİ

275

275 ONİKİNCİ BÖLÜM - Nispi Artı-Değer Kavramı

284 ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM -Elbirliği

296 ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM - İşbölümü ve Manüfaktür

296 Birinci Kesim - Manüfaktürün İki Yanlı Kökeni

299 İkinci Kesim - Parça-İşçi ve Onun Aletleri

301 Üçüncü Kesim - Manüfaktürün İki Temel Biçimi: Heterojen

Manüfaktür, Seri Manüfaktür 308 Dördüncü Kesim -
Manüfaktürde İşbölümü ve Toplumda İşbölümü 314 Beşinci Kesim -
Manüfaktürün Kapitalist Niteliği

KAPİTALİST ÜRETİM 323

DÖRDÜNCÜ KISIM

(DEVAM)

NİSPİ ARTI-DEĞER ÜRETİMİ 325

325 ONBEŞİNCİ BÖLÜM - Makine ve Büyük Sanayi

325 Birinci Kesim. - Makinenin Gelişmesi

337 İkinci Kesim. - Makineyle Ürüne Aktarılan Değer

343 Üçüncü Kesim. - Makinenin İşçi Üzerindeki Dolaysız Etkileri

343 a. Sermayenin Ek Emek-gücüne Elkoyması Kadınlarla

Çocukların Çalıştırılmaları 350 b. İşgününün Uzatılması

355 c. Emegin Yoğunlaştırılması

363 Dördüncü Kesim. - Fabrika

370 Beşinci Kesim. - İşçi ile Makine Arasındaki Çekişme

378 Altıncı Kesim. - Makinelerin İşsiz Bıraktığı İşçilerle İlgili

Telâfi

Teorisi 385 Yedinci Kesim. - İşçilerin Fabrika Sistemi Tarafından
İtilmeleri ve Çekilmeleri Pamuklu Sanayiinde Bunalımlar

395 Sekizinci Kesim. - Büyük Sanayiin Manüfaktürde,
Elzanaatlarında

ve Ev Sanayiinde Yolaçtığı Devrim

395 a. Elzanaatları ile İşbölümüne Dayanan Elbirliğinin Ortadan
Kalkması

397 b. Fabrika Sisteminin Manüfaktür ve Ev Sanayii Üzerindeki
Etkisi

398 c. Modern Manüfaktür 400 d. Modern Ev Sanayii

404 e. Modern Manüfaktürden ve Ev Sanayimden Büyük

Modern

Makine Sanayiine Geçiş. Fabrika Yasalannın Bu Sanayilere
Uygulanması ile Bu Devrimin Hızlandırılması

412 Dokuzuncu Kesim. - Fabrika Yasaları. Bu Yasanın Sağlık
ve Eğitim

ile İlgili Maddeleri. Bunların İngiltere'de Yaygınlaşması

432 Onuncu Kesim. - Büyük Sanayi ve Tarım

BEŞİNCİ KISIM

MUTLAK VE NİSPİ ARTI-DEĞER ÜRETİMİ 435
435 ONALTINCI BÖLÜM - Mutlak ve Nispi Artı-Değer
444 ONYEDİNCİ BÖLÜM - Emek-Gücü Fiyatında ve Artı-
Değerde Büyüklük
Değişmeleri
445 I. İşgünü Uzunluğu ile Emek Yoğunluğu Değişmiyor.
Emeğin
Üretkenliği Değişiyor
448 II. İşgünü Değişmiyor. Emeğin Üretkenliği Değişiyor.
Emeğin
Yoğunluğu Değişiyor
449 III. Emeğin Üretkenliği ve Yoğunluğu Değişmiyor. İşgünü
Uzunluğu
Değişiyor 451 IV. Emeğin Süresinde, Üretkenliğinde ve
Yoğunluğunda Aynı Anda Değişmeler
451 (1.) Emeğin üretkenliğindeki azalmayla aynı anda
işgününün
uzaması
453 (2.) Emeğin yoğunluğunda ve üretkenliğinde artmayla aynı
anda işgününün kısalması
454 ONSEKİZİNCİ BÖLÜM - Artı-Değer Oranı İçin Çeşitli
Formüller
ALTINCI KISIM
ÜCRET
458
458 ONDOKUZUNCU BÖLÜM - Emek-Gücü Değerinin ya da
Fiyatının
Ücrete Dönüşmesi
465 YİRMİNCİ BÖLÜM - Zamana Göre Ücret 472
YİRMİBİRİNCİ BÖLÜM - Parça-Başı Ücret 480
YİRMİİKİNCİ BÖLÜM - Ücretlerdeki Ulusal Farklılıklar
YEDİNCİ KISIM
SERMAYE BİRİKİMİ
485
485 GİRİŞ
487 YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM - Basit Yeniden Üretim

499 YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM - Artı-Değerin Sermayeye Dönüşmesi

499 Birinci Kesim. - Boyutları Gittikçe Büyüyen Kapitalist Üretim.

Meta Üretimine Özgü Mülkiyet Yasalarının Kapitalist Elkoyma Yasalarına Geçışı 507 İkinci Kesim. - Gittikçe Artan Ölçüde Yeniden-Üretim Ekonomik Politik Tarafından Yanlış Anlaşılması 510 Üçüncü Kesim - Artı-Değerin Sermaye ve Gelire Ayrılması.

Perhiz Teorisi 516 Dördüncü Kesim. - Birikimin Miktarını, Artı-Değerin Sermaye ve Gelire Orantılı Bölüşümünden Bağımsız Olarak Belirleyen

Koşullar. Emek-Gücünün Sömürü Derecesi. Emegin Üretkenliği. Kullanılan Sermaye ile Tüketilen Sermaye Arasındaki Farkın Büyümesi. Yatırılan Sermayenin Büyüklüğü 524 Beşinci Kesim. - Sözde Emek-Fonu 528 YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM - Kapitalist Birikimin Genel Yasası 528 Birinci Kesim. - Sermayenin Bileşimi Aynı Kalırken, Birikimle

Birlikte Emek-Gücüne Duyulan Talebin Artması 536 İkinci Kesim. - Birikim İlerler ve Bununla Birlikte Yoğunluk

Artarken, Sermayenin Değişen Kısmının Nispi Azalması 542 Üçüncü Kesim. - Gittikçe Artan Ölçüde Nispi Artı-Nüfus Üretimi

ya da Yedek Sanayi Ordusu 552 Dördüncü Kesim. - Nispi Artı-Nüfusun Farklı Biçimleri. Genel Kapitalist Birikim Yasası 558 Beşinci Kesim. - Genel Kapitalist Birikim Yasasının Örneklendirilmesi

558 (a) 1846-1866 Arasında İngiltere

563 (b) İngiliz Sanayi İşçi Sınıfının Çok Düşük Ücret Alan Tabakası

571 (c) Göçebe Nüfus

574 (d) Bunalımların İşçi Sınıfının En İyi Ücret Alan Kesimi Üzerindeki Etkisi

579 (e) İngiliz Tarım Proletaryası

590 (1.) Bedfordshire

590 (2.) Berkshire

591 (3.) Buckinghamshire

591 (4.) Cambridgeshire

592 (5.) Essex

592 (6.) Herefordshire

592 (7.) Huntingdonshire
593 (8.) Lincolnshire 593 (9.) Kent
593 (10.) Northamptonshire
594 (11.) Wiltshire
594 (12.) Worcestershire
599 (O İrlanda
SEKİZİNCİ KISIM

İLKEL BİRİKİM

611

611 YİRMİALTINCI BÖLÜM - İlkel Birikimin Sırrı

615 YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM - Tarımsal Nüfusun

Topraksızlaştırılması

630 YİRMİSEKİZİNCİ BÖLÜM - 15. Yüzyılın Sonundan

Başlayarak

Mülksüzleştirilenlere Karşı Kanlı Yasalar. Ücretlerin, Parlamento Yasalarıyla Düşürülmeye Zorlanması

638 YİRMİDOKUZUNCU BÖLÜM - Kapitalist Çiftçinin Doğuşu

641 OTUZUNCU BÖLÜM - Tarımsal Devrimin Sanayi Üzerindeki Tepkisi.

Sanayi Sermayesi İçin İç Pazarın Yaratılması 646

OTUZBİRİNCİ BÖLÜM - Sanayici Kapitalistin Doğuşu 656

OTUZİKİNCİ BÖLÜM - Kapitalist Birikim Tarihsel Eğilimi 659

OTUZÜÇÜNCÜ BÖLÜM - Modern Sömürgecilik Teorisi

DİZİNLER 668

669 Yazınsal, İncisel ve Mitolojik Adlar

671 Ağırlık, Uzunluk, Alan, Sığa ve Para Ölçüleri

672 Kısaltmalar

KAPİTAL

KAPİTALİST ÜRETİMİN ELEŞTİREL BİR TAHLİLİ

KARLMARX

ÇEVİREN ALAATTİN BİLGİ

PROLETARYANIN YİĞİT, VEFALİ VE YÜCE SAVUNUCUSU

UNUTULMAZ DOSTUM WILHELM WOLFFA SUNULMUŞTUR

21 HAZİRAN 1809'DA TARNAU'DA DOĞDU 9 MAYIS 1864'TE
MANCHESTER'DE SÜRGÜNDE ÖLDÜ

ALMANCA BİRİNCİ BASKIYA ONSOZ

ŞİMDİ birinci cildini kamuoyuna sunduğum yapıt, 1859'da yayımlanan Ekonomi Politiğin EleştirisineKatkı adlı yapıtımın devamını oluşturur. Birinci kısım ile onun devamı arasındaki uzun aralık, çalışmamı tekrar tekrar kesen, uzun yıllar süren bir hastalıktan ötürüdür.

Daha önce yapıtın içeriği, bu cildin ilk üç bölümünde özetlenmiştir. Bu, yalnızca, aradaki ilişki ve bütünlük yönünden yapılmamıştır. Konunun sunuluşu da. geliştirilmiştir. Daha önceki kitapta yalnızca dokunulup geçilen birçok nokta, koşullann elverdiği ölçüde, burada, daha tam olarak işlenmişken; öte yandan, orada ayrıntılı olarak ele alınan noktalara bu ciltte yalnızca değinilmiştir. Nitekim, değer ve para teorileri tarihi üzerine olan bölümler, tamamen dışarda bırakılmıştır. Bununla birlikte, daha önceki yapıtın okuru, birinci bölümün dipnotlarında, bu teorilerin tarihi [sayfa ısı ile ilgili ek başvurma kaynakları bulacaktır.

Kari Marks 15 Kapital I

Her başlangıcın güçlüğü, bütün bilimler için geçerlidir. Bu yüzden, birinci bölümün, özellikle de metanın tahlilini kapsayan kesimin anlaşılması, daha zor olacaktır. Özellikle değerın özü ve değerın büyüklüğünün tahlili ile ilgili yerleri, elden geldiğince herkesin anlayabileceği gibi yazdım.¹ Tam gelişmiş hali para-biçimi olan değer-biçimi, son derece kolay ve yalındır. Bununla birlikte, insan akli, iki bin yıldan fazla zamandan beri boş yere bunun sırrını kavramaya çalışırken, öte yandan, çok daha karışık ve karmaşık biçimlerin başarılı tahliline, hiç değilse bir yaklaşım sağlanmıştır. Niçin? Çünkü, organik bir bütün olarak bir cisim, bu cismin hücrelerinden daha kolay incelenir de ondan. Aynca, ekonomi biçimlerinin tahlilinde ne mikroskoptan yararlanılabilir, ne de kimyasal ayıraçlardan. Her ikisinin de yerini, soyutlama gücü almalıdır. Ancak, burjuva toplumda emek ürününün meta-biçimi -ya da metanın değer-biçimi- ekonomik hücre-biçimidir. Bu biçimlerin tahlili, sıg bir gözlemciye, küçük ayrıntılar gibi gelebilir. Aslında da, küçük ayrıntılar üzerinde durulmaktadır, ama tıpkı mikroskobik anatomiye yapıldığı gibi.

Bu nedenle, değer-biçimi üzerine olan kesim dışında bu cilt, zor anlaşılıyor diye suçlanamaz. Ben, burada, elbette, yeni bir şey

öğrenmek isteyen, dolayısıyla da kendi başına düşünme çabasında olan okuru kastediyorum.

Fizikçi, fiziksel olguları, ya en, tipik biçimde oldukları, bozucu etkilerden en uzak bulundukları

yerlerde gözlemler, ya da olanaklıysa, olayın en normal biçimde geçmesini sağlayacak koşullar altında deneyler yapar. Ben, bu yapıtta, kapitalist üretim tarzını ve bu tarza tekabül eden üretim ve değişim koşullarını inceleyeceğim. Bugüne kadar, İngiltere, bunların klasik yurdu olmuştur. Teorik düşüncelerimin gelişmesi içinde, İngiltere'nin başlıca örnek olarak gösterilmesinin nedeni işte budur.

Ancak eğer [sayfa i6] Alman okur, İngiliz sanayi ve tarım işçilerinin durumuna omuz silker, ya da iyimser bir biçimde Almanya'da işlerin bu kadar kötü olmadığı düşüncesiyle kendini avutursa, ona açıkça şunu söylemeliyim: "De te fabula narratur!"²

Aslına bakılırsa, konu, kapitalist üretimin doğal yasalannın sonucu olan toplumsal uzlaşmaz karşıtlıkların şu ya da bu derecede gelişmiş olmaları değildir. Burada sözkonusu olan, bu yasalann kendileridir, kaçınılmaz sonuçlara doğru katı bir zorunlulukla işleyen bu eğilimlerdir.

1 Ferdinand Lassalle'ın Schulze-Delitzsh'e karşı yazdığı yapıtın benim bu konular üzerindeki açıklamalarımın "entelektüel özünü" verdiğini iddia ettiği kısmında bile önemli yanlışlar olduğuna bakılırsa, bu, daha da gerekli oluyor. Ferdinand Lassalle'ın iktisat üzerine olan yapıtlarındaki bütün genel teorik önermelerinde, örneğin sermayenin tarihsel karakteri, üretim koşulları ile üretim biçimi arasındaki ilişki vb. üzerine olan önermeleri, benim koyduğum terminolojiye varıncaya kadar, kaynak belirtmeksizin, hemen hemen sözcüğü sözcüğüne benim yazılarımdan alması herhalde propaganda amacı için yapılmış olabilir. Benimle hiç bir ilgisi olmadığı için, onun bu önermeleri ayrıntıları ile nasıl işlediği ve uyguladığı konusunda elbette hiç bir şey söylemiyorum.

2 "Bu öyküde senin sözün ediliyor." (Horace) -ç.

16 Karl Marks Kapital I

Sanayi yönünden daha çok gelişmiş bir ülke, daha az gelişmiş olan ülkeye ancak kendi geleceğinin imgesini gösterir.

Ama bunu bir yana bırakalım. Kapitalist üretimin Almanlar arasında iyice yerleştiği yerlerde (örneğin fabrikalarda) içinde bulunulan koşullar, Fabrika Yasalarına benzer yasaların bizde bulunmaması nedeniyle, İngiltere'den daha da kötüdür. Öteki bütün alanlarda, biz, Batı Kıta Avrupasının tüm geriye kalan yerlerinde olduğu gibi, yalnızca kapitalist üretimin gelişmesinin değil, bu gelişmenin tamamlanmamış olmasının da acısını çekiyoruz. Modern kötülüklerin yanı sıra, dünün mirası olan bir sürü kötülüklerin; çok eski üretim biçimlerinin alttan alta hâlâ sürüp gitmelerinden doğan ve bunların kaçınılmaz olarak beraberinde getirdikleri çağdışı toplumsal ve siyasal ilişkilerin altında eziliyoruz.

Yalnızca yaşayanlardan değil, ölümlerden de acı çekiyoruz. Le mort saisit le vif

Almanya'nın ve geriye kalan Batı Kıta Avrupasının toplumsal istatistikleri, İngiltere'dekilere oranla acınacak durumdadır. Ama gene de, arkasındaki meduza başını şöyle bir görmemize yetecek kadar perdeyi aralıyorlar. Hükümetlerimiz ve parlamentolarımız, İngiltere'deki gibi, zaman zaman, ekonomik koşulları inceleyecek komisyonlar kursa; bu komisyonlara gerçeği araştırmak için aynı biçimde tam yetkiler verilse; bu görevler için İngiltere'nin fabrika denetmenleri, halk sağlığı konusundaki sağlık raportörleri, kadınlar ile çocukların sömürülmesi, konut ve beslenme konularını inceleyen komiserler gibi yetenekli, tarafsız ve saygın insanlar bulunabilse; bizdeki durumu görüp dehşete düşerdik. Perseus, avladığı devler kendisini görmesin diye sihirli bir başlık giyerdi. Biz ise, devlerin varlığını görmemek için, sihirli başlığı gözlerimize [sayfa i7] ve kulaklarımıza kadar indiriyoruz.

Bu konuda kendimizi aldatmayalım. Amerikan bağımsızlık savaşı, 18. yüzyılda, Avrupa orta sınıfı için uyarı çanını nasıl çaldıysa, Amerikan iç savaşı da, 19. yüzyılda, Avrupa işçi sınıfı için aynı şeyi yaptı.

İngiltere'de toplumsal kargaşanın gidişi gözle görülür haldedir. Bu durum, belli bir noktaya ulaştığında, Kıta Avrupasını da ister istemez etkileyecektir. Orada, bu, işçi sınıfının kendisinin gelişme derecesine göre, ya daha yabanıl ya da daha insancıl bir biçim alacaktır. Bunun için, yüksek insancıl düşüncelerden ayn olarak, bugün egemen olan sınıfların en önemli çı-karları, onlara, işçi

sınıfının serbestçe gelişmesini engelleyen, yasal olarak kaldırılabilir bütün engellerin kaldırılmasını buyuruyor.

Bu nedenle de, bu ciltte, öteki şeyler yanında, İngiliz fabrika mevzuatının tarihine, ayırın-tılanna ve sonuçlarına geniş yer verdim. Bir ulus, öteki uluslardan birçok şeyler öğrenebilir ve öğrenmelidir de.

Bir toplum, kendi hareketinin doğal yasalarını ortaya çıkarmak için doğru yola girmiş olsa bile -bu yapıtın son amacı da, zaten modern toplumun ekonomik hareket yasasını ortaya çıkarmaktır- bu toplum, normal gelişmesinin birbirini izleyen

3 Ölüm, yaşayanı yakalar, -ç.

Kari Marks 1 7 Kapital I

aşamalarının ortaya koyduğu engelleri, ne gözüpek sıçrayışlarla temizleyebilir, ne de meşru yasalarla ortadan kaldırabilir. Ancak doğum sancı-lannı kısaltabilir ve azaltabilir.

Olası bir yanlış anlamayı önlemek için bir noktayı belirtmek isterim. Kapitalisti ve toprakbeyini, hiç bir şekilde pembeye boyamadım. Ama burada kişiler, ekonomik kategorilerin temsilcileri oldukları, belirli sınıf ilişkileri ile sınıf çıkarlarını kişiliklerinde topladıkları ölçüde ele alınıp incelenirler. Toplumun, iktisadi biçimlenişinin evrimini doğal tarihin bir süreci olarak gören benim görüşüm, bireyi, o kendini öznel olarak bu ilişkilerin üzerine ne denli çok çıkarırsa çıkarsın, toplumsal olarak yarattığı kaldığı bu ilişkilerden, herhangi bir başka görüşten daha az sorumlu tutar.

Ekonomi politik alanında özgür bilimsel araştırma, yalnızca öteki bütün alanlarda karşılaşılan düşmanlarla yüzyüze gelmekle kalmaz. Ele alınan malzemenin kendine özgü niteliği, insan yüreğinin en azgın, en bayağı ve en uğursuz tutkularını, özel çıkar çılgınlıklarını, düşman olarak savaş alanına aktarır. Resmi İngiliz Kilisesi, 39 kuralın 38'ine karşı yapılan saldırıyı, gelirin 1/39'una yapılan saldırıdan daha kolay bağışlar. Bugün bizzat tanrıtanımazlık, mevcut mülkiyet ilişkilerinin eleştirisi ile karşılaş-tınırsa, [sayfa ısı culpa feu/s'tir.4 Bununla birlikte, gene de kabul edilmesi gerekli bir gelişme var. Örneğin son haftalarda yayınlanan Mavi kitabı gösterebilirim: "Correspondance ıvith HerMajesty's Missions Abroad, regarding Industrial Questions and Trades Unions".5 İngiliz tahtının dış

ülkelerdeki temsilcileri, Almanya'da, Fransa'da, kısacası Kıta Avrupasının bütün uygar devletlerinde, sermaye ile emek arasındaki

mevcut ilişkilerde köklü bir değişikliğin İngiltere'deki kadar apaçık ve kaçınılmaz olduğunu uzun uzun anlatmaktadırlar. Aynı zamanda, Atlantik Okyanusunun öteki kıyısında, Amerika Birleşik Devletleri Başkan Yardımcısı Bay Wade, halk topluluğu önünde yaptığı

konuşmada, köleliğin kaldırılmasından sonra, sermaye ile toprak mülkiyeti ilişkilerinde köklü bir değişiklik yapılmasının günün başlıca sorunu olduğunu ilân etmiştir. Bunlar, çağın, mor şallar ya da kara bürüklerle gizlenemeyecek belirtileridir. Bu sözler, yann bir mucize olacağı anlamına gelmez. Bu sözler, bizzat egemen sınıflar içinde, bugünkü toplumun kaskatı bir kristal olmayıp, değişebilen ve sürekli olarak değişen bir organizma olduğu konusunda bir sezginin doğduğunu göstermektedir.

Bu yapıtın ikinci cildi sermayenin dolaşım sürecini⁶ (II. Kitap), ve sermayenin gelişme seyri içinde aldığı çeşitli biçimleri (III. Kitap), üçüncü ve son cilt (IV. Kitap) ise teorinin tarihini ele alacaktır.

Bilimsel eleştiriye dayanan her görüşü memnunlukla karşılanın.

4 Küçük günah. -ç.

5 "Sanayi Sorunları ile Sendikalar Konusunda Majestelerinin Dış Ülkelerdeki Temsilcileri ile Yazışmalar." -ç.

6 Yazar, 579'uncu sayfada, bu başlık altında neyi istediğini açıklamaktadır. -Ed.

18 KarlMarks Kapital I

Kamuoyu denilen şeyin hiç bir zaman ödün vermediğim önyargılarına gelince, önceden olduğu gibi, şimdi de büyük Floransalının özdeyişini benimsiyorum:

"Segui il tuo corso, e lascia dır le genti"⁷ [sayfa 19]

Londra, 25 Temmuz 1867 KARL MARX

7 "Sen yolunda yürü ve bırak ne derlerse desinler!" Dante, İlâhi Komedyâ, "Araf, 5. şarkı. -

Kari Marks 19 Kapital I

ALMANCA İKİNCİ BASKIYA SONSOZ

SÖZLERİME, birinci baskının okurlarına, ikinci baskıda yapılan değişiklikler konusunda bilgi vermekle başlamalıyım. Kitabın düzenlenmesinde daha bir açıklığa varıldığı hemen dikkati çekecektir.

Ek notlar, her yerde, ikinci baskıya not diye gösterilmiştir. Metinle ilgili en önemli noktalar ise şunlardır:

Birinci Bölüm Birinci Kesimde her değişim-değerinin ifade edildiği eşitliklerin tahlilinden elde edilen değer türetimi, daha büyük bir bilimsel titizlikle ele alınmış ve işlenmiştir; aynı biçimde, birinci baskıda, şöyle bir değinilen, değer özünü ile değer büyüklüğünün toplumsal olarak gerekli emek-zamanına göre belirlenişindeki bağıntı üzerinde şimdi daha geniş ölçüde durulmuştur. Birinci Bölüm Üçüncü Kesim (Değerin Biçimi), başka bir neden olmasa bile, birinci baskıda iki kez yer aldığı

için, tümüyle gözden geçirilmiştir. -Geçerken belirtiyim ki, bu yinelemeyi [sayfa 20] Hanover'deki dostum Dr. L. Kugelman'a 20 Kari Marks Kapital I

borçluyum. Hamburg'dan ilk provalar geldiği sırada, 1867 yılı ilkyazında kendisini ziyaret ediyordum.

Beni, okurların çoğunun, değer-biçimi konusunda tamamlayıcı, daha öğretici bir açıklamaya gereksinme duya-caklarına ikna etmişti.- Birinci Bölümün son kesimi, "Metaların Fetiş Karakteri, vb."

geniş ölçüde değiştirildi. Üçüncü Bölüm Birinci Kesim (Değerin Ölçüsü) özenle gözden geçirildi, çünkü okura, Zur Kritik der Politischen Ökonomie, Berlin 1859'da verilmiş bulunan açıklamalara başvurması belirtilerek bu kesim yeteri kadar titizlikle ele alınmamıştı. Yedinci Bölüm, özellikle İkinci Kısım1 geniş ölçüde yeniden yazıldı.

Metinde yer yer ve çoğu zaman yalnızca üslup ile ilgili bütün değişiklikler üzerinde durmak için zaman yitirmenin gereği yoktur. Bütün kitap boyunca böyle değişiklikler olmuştur. Gene de, Paris'te çıkacak Fransızca çeviriyi gözden geçirdiğim şu sıra, Almanca esas metnin bazı yerlerinin üslup bakımından büyük ölçüde düzeltilmesine, bazı yerlerde ise gözden kaçmış hataların ayıklanmasına gerek olduğunu gördüm. Ancak bunun için zaman yoktu. Çünkü, bana, ancak 1871 güzünde çok acil bir çalışma içinde bulunduğum sırada, kitabın tükendiğini ve ikinci baskısına 1872 Ocağında başlanacağını haber vermişlerdi.

Alman işçi sınıfının geniş çevrelerinde Das Kapitalin böylesine hızla beğeni kazanması, emeklerimin en iyi ödülü olmuştur. Ekonomik konularda burjuva görüş açısını yansıtan Viyanalı bir fabrikatör olan Bay Mayer, Fransız-Alman savaşı sırasında yayınlanan bir broşürde, Almanların geleneksel bir tutkusu diye

kabul edilen güçlü teorik düşünme yeteneklerinin, Almanya'da kültürlü denilen sınıflar arasında tamamıyla kaybolduğu, oysa tersine işçi sınıfı arasında bu yeteneğin yeni bir canlılık gösterdiği düşüncesini, çok yerinde olarak ortaya koymuştu.

Almanya'da, ekonomi politik, şu ana kadar, yabancı bir bilim olarak kaldı. Gustav von Gülich, *Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe usw*² adlı yapıtının özellikle 1830' da yayınlanan ilk iki cildinde, Almanya'da kapitalist üretim tarzının gelişmesini ve dolayısıyla, bu ülkede modern burjuva toplumunun oluşmasını önleyen tarihsel koşulları uzun uzun incelemiştir. Demek ki,

[sayfa 21] ekonomi politiğin yeşereceği toprak yoktu. Bu "bilim", İngiltere ve Fransa'dan hazır mal olarak ithal edilmek zorundaydı; ve Alman [ekonomi politik -ç.] profesörleri öğrenci olarak kaldılar. Yabancı bir gerçeğin teorik ifadesi, bunların elinde, bir dogmalar demeti haline geldi ve çevrelerindeki küçük ticaret âleminin terimleriyle yorumlandı ve bunun için de yanlış yorumlandı. Bilimse iktidarsızlık duygusunu, tümüyle bastıramadıkları bu duyguyu, gerçekten yabancı oldukları bir konuya dokunmuş olmanın bilinçaltı rahatsızlığını, ya tarih ve yazın alanlarında allamelik taslaya-1 Bu baskıda: Dokuzuncu Bölüm, İkinci Kesim. -Ed.

2 *Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaus, etc*, von Gustav von Gülich. 5 cilt, Jena 1830-45.

Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaus, etc, von Gustav von Gülich. 5 cilt, Jena 1830-45.

Karl Marks 21 Kapital I

rak, ya da "Kameral" bilimler denilen ve Alman bürokrasisinin arafı geçmek zorunda olan umutsuz adaylarının laf kalabalığından alınmış yabancı malzeme kanşımı ile beceriksizce örtmeye çalıştılar.

Almanya'da, 1848'den bu yana kapitalist üretim, hızla gelişmektedir ve bugün spekülasyon ve dolandırıcılık içersinde açılıp saçılmıştır. Ama ne var ki, profesyonel iktisatçılarımıza kader gene gülüyor. Ekonomi politiği dürüst bir biçimde ele alabilecekleri sırada, modern ekonomik koşullar Almanya'da fiilen yoktu. Ve bu koşullar ortaya çıkar çıkmaz da, onlar öyle bir ortam içindeydiler ki,

artık burjuva ufkunun sınırları içersinde, bunları gerçekten ve tarafsızca incelemek olanağı yoktu.

Ekonomi politik bu sınırlar içinde kaldığı sürece, yani kapitalist yönetim, evriminin geçiş halinde tarihsel bir evresi olması yerine, toplumsal üretimin mutlak son biçimi olarak görüldüğü sürece, sınıf savaşımı su yüzüne çıkmadığı ya da kendisini ancak dağınık ve tek tek olaylarla ortaya koyduğu sürece, ekonomi politik, bir bilim olarak kalabilir.

İngiltere'yi alalım. Orada ekonomi politik, sınıf savaşımının henüz az geliştiği dönemde doğmuştur.

Onun son büyük temsilcisi Ricardo, sonunda, bilinçli olarak, sınıf çıkarlarının, ücret ve kânn, kâr ve rantın karşıtlığını, bu karşıtlığı, safça, doğanın toplumsal bir yasası kabul ederek, araştırmalannın hareket noktası yapar. Ancak, buradan hareketle, burjuva ekonomi bilimi, aşamayacağı sınırlara gelip dayanmıştır. Bu bilim, Ricardo daha hayattayken ve ona karşı olarak Sismondi'nin kişiliğinde eleştiri ile karşı karşıya geldi.³

Bunu izleyen 1820-1830 dönemi, İngiltere'de ekonomi politik [sayfa 22] alanında bilimsel faaliyetlerle dikkati çeker. Ricardo'nun teorisinin vulgarize edildiği, ve yayıldığı kadar, bu teorinin eski okula karşı

savaşım verdiği bir dönemdi. Parlak karşılaşmalar yapıldı. O sıralarda olup bitenleri Avrupa pek az bilir, çünkü polemiklerin çoğu, yazılarda, incelemelerde, arasıra çıkan kitap ve broşürlerde dağınık olarak kalmıştır. Bu polemğin tarafsız nitelikte oluşu -her ne kadar Ricardo'nun teorisi, bazı istisnai durumlarda burjuva ekonomisine karşı bir saldırı silahı olarak kullanılmış ise de- zamanın koşullarıyla açıklanabilir. Bu yandan, büyük sanayi, 1825 bunalımı ile modern yaşamının devresel çevrimini ilk kez açarak kendini gösterdiği gibi, çocukluk çağından kurtulmak üzereydi. Öte yandan, sermaye ile emek arasındaki sınıf savaşımı, siyasal bakımdan, bir yanda Kutsal İttifak çevresinde toplanan hükümetler ve feodal aristokrasi, öte yanda burjuvazinin öncülük ettiği halk kitleleri arasındaki uyuşmazlık; ekonomik bakımdan, sanayi sermayesi ile aristokrat toprak mülkiyeti arasındaki çatışma -bu çatışma, Fransa'da küçük ve büyük toprak mülkiyeti arasındaki karşıtlığın gerisinde saklı kalıyor, İngiltere'de Tahıl Yasalanndan sonra açığa çıkıyordu- sonucu arka plana

3 Yapıtına bkz: Zur Kritik.... s. 39 [Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Sol Yayınları, Ankara 1976, s. 85 vd]

22 Kari Marks Kapital I

itilmiş bulunuyordu. Bu sırada, İngiltere'de, ekonomi politik yazını Fransa'da, Dr. Quesnay'nin ölümünü izleyen fırtınalı ileri atılış hareketini anımsatır, ama tıpkı kocakan fırtınasının ilkyazı anımsatması gibi. Ve 1830 yılıyla birlikte tam bir bunalım patlak verdi.

Fransa ile İngiltere'de, burjuvazi, siyasal iktidan ele geçirmişti. Bundan sonra sınıf savaşımları, pratik olduğu kadar teorik olarak da gitgide daha açık ve tehdit edici biçimler aldı. Bilimsel burjuva ekonomisinin ölüm çanını çalıyordu. Artık bundan sonra bu ya da şu teoremin doğru olup olmaması

değil, ama sermayeye yararlı mı yoksa zararlı mı, gerekli mi yoksa gereksiz mi, siyasal bakımdan tehlikeli mi tehlikesiz mi olduğu sözkonusuydu. Tarafsız incelemelerin yerini ücretli yarışmalar, gerçek bilimsel araştırmaların yerini kara vicdanlı ve şeytanca mazur gösterme eğilimleri almıştı. Bununla birlikte Cobden ve Bright gibi imalâtçıların başıçektiği Tahıl Yasalanna Karşı Birliğin yayınladığı

dünyayı kaplayan yerliyersiz broşürlerin, bilimsel olmasa bile, toprak aristokrasisine karşı giriştikleri polemik yönünden tarihsel bir değeri vardı. Ne var ki, ondan sonra, Sir Robert Peel'in yürürlüğe koyduğu serbest ticaret mevzuatı, vülger ekonomiyi bu son dikenden de yoksun bıraktı, [sayfa 23]

Kıta Avrupasındaki 1848-1849 devrimi, İngiltere'de de etkisini göstermişti. Bilimsel bir değeri olduğunu hâlâ öne süren ve egemen sınıfların lafebeleri ve dalkavuklan olmaktan ötede bir şey olduklarını öne sürenler, sermayenin emrindeki ekonomi politik ile, proletaryanın artık daha fazla görmemezlikten gelinemeyen istekleri arasında uyum sağlama çabasına düştüler. İşte böylece, John Stuart Mill'in en iyi temsilciliğini yaptığı sığ uzlaştırma [doğdu -ç.]. Bu, burjuva ekonomisinin iflasının ilanıydı ve, büyük Rus bilgini ve eleştiricisi N. Çernişevski'nin Mill'e Göre Ekonomi Politiğin Anaçizgileri adlı yapıtında ustaca aydınlığa çıkarttığı bir olguydu.

Böylece, Almanya'da, kapitalist üretim tarzı, daha önce, Fransa'da ve İngiltere'de, şiddetli sınıf çatışmaları ile uzlaşmaz niteliğini gösterdikten sonra olgunluğa ulaştı. Ve üstelik, bu arada,

Alman proletaryası, Alman burjuvazisinden çok daha açık bir sınıf bilincine ulaşmıştı. Böylelikle, bir burjuva ekonomi politik bilimin, ensonu Almanya'da tam olası görüldüğü anda, gerçekte yeniden olanaksız duruma gelmişti.

Bu koşullar altında, onun sözcüleri, iki gruba ayrıldılar. Becerikli, işbilir kimselerden oluşan bir bölüm, en yavan ve bunun için de vülger ekonominin mazur gösterici en uygun temsilcisi olan Bastiat'nın bayrağı altına toplandılar; ötekiler, bilimlerinin profesörlük yüceliğinin gururuyla uzlaşmazlan uzlaştırma çabasında olan John Stuart Mill'i izlediler. Tıpkı burjuva ekonomisinin klasik döneminde olduğu gibi onun çöküşü sırasında da Almanlar ancak öğrenci, taklitçi ve izleyici kaldılar, yabancı

büyük toptancıların hizmetinde çalışan küçük perakendeci ve seyyar satıcı olmaktan kurtulamadılar.

Bunun için, Alman toplumunun kendine özgü tarihsel gelişmesi, Kari Marks 23 Kapital I

bu ülkede, burjuva ekonomisi konusunda her türlü özgün yapıtı önlüyor, ama bu ekonominin eleştirisine açık bulunuyordu. Böyle bir eleştiri bir sınıf adına yapılacaksa, bu, ancak, tarihsel görevi kapitalist üretim tarzını yıkmak ve bütün sınıfları büsbütün ortadan kaldırmak olan sınıf, yani proletarya adına yapılabilir

Alman burjuvazisinin bilirmilmez sözcüleri, önce Das Kapital'i, daha önceki yazılanına yaptıkları gibi, sessizlikle öldürmeyi denediler. Bu taktiğin, zamanın koşulları ile artık uyuşmadığını görür görmez, kitabımı eleştirme bahanesi altında, "burjuvazinin kafasını huzura kavuşturmak" için reçeteler yazdılar.

Ne var ki, [sayfa 24] işçi basınında -örneğin, Joseph Dietzgen'in Volksstaat'taki makalelerine bakınız-kendilerinden daha güçlü hasımları karşılarında buldular, ki onlara borçlu oldukları yanıtı (bugüne kadar hâlâ) verememişlerdir.4

1872 ilkyazında Das Kapital'in mükemmel bir Rusça çevirisi çıktı. 3.000 tane basılan kitap nerdeyse tükenmek üzere. Daha 1871 yılında Kiev üniversitesinde ekonomi politik profesörü N. Ziber, Teoriyatsen-nosti i kapitala D. Ricardo ("D. Ricardo'nun Değer ve Sermaye Teorisi vb.") adlı yapıtında, benim, değer, para ve sermaye teorimden, temelleri bakımından, Smith ve Ricardo'nun öğretilerinin zorunlu bir devamı olarak söz ediyordu. Bu mükemmel yapıtı

okurken Batı Avrupalıyı şaşırtan şey, yazann yalın teorik tutumundaki tutarlılık ve sağlamlıktır.

Das Kapital'de kullanılan yöntem, birbiriyle çelişen çeşitli anlayışların ortaya koyduğu gibi pek az anlaşılmıştır. Öyle ki, Paris'te yayınlanan Revue Positiviste, beni, bir yandan, ekonomi politiği metafizik açıdan ele aldığım için, öte yandan da -düşününüz!- geleceğin aşçı dükkanları için (komtçu vari?) tarifeler düzecek yerde, salt güncel gerçeklerin eleştirel tahlillerini yaptığım için suçluyor.

Metafiziklik suçlamasına karşı Profesör Ziber şöyle diyor: "Gerçek teori sözkonusu olduğu sürece, Marx'ın yöntemi, kusur ve erdemleri ortak olan en iyi teorik iktisatçıların bir okulunun, bütün İngiliz okulunun tüm dengelim yöntemidir."5 M. Block - "Les Theoriciens du Socialisme en Allemagne", extrait du Journal des Economistes, Juillet et Août 1872- yöntemimin analitik olduğu konusunda bir keşifte bulunuyor ve şöyle diyor: "Parcet ouvrage M. Marx se dassé parmit les esprits analytiques les plus émi-

4 Alman vülger ekonomisinin zevzek lafazanları, kitabımın üslubunu yermişlerdir. Das Kapital'deki yazınsal kusurları kimse benden daha fazla hissedemez. Bununla birlikte, bu baylarla okurlarının yararlanması ve zevklenmesi için, biri İngilizce biri Rusça iki yazıyı kaydedeceğim. Görüşlerime her zaman karşı olan Saturday Review, birinci baskı ile ilgili yazısında şöyle diyordu: "Konunun sunuluş biçimi, en kuru ekonomik sorunlara bile kendine özgü bir sevimlilik veriyor." S.-P. Vyedomosti ("St.

Petersburg Postası") 20 Nisan 1872 tarihli sayısında diyor ki: "Konunun sunuluşu, bir ya da iki büyük özelliği olan bölüm dışında, herkesçe anlaşılabilir olması, açıklığı, ve konunun bilimsel karmaşıklığına karşın olağanüstü canlılığı ile dikkati çekiyor.

Bu bakımdan yazar, ... son derece kuru ve karanlık bir dille yazdıkları kitapları, sıradan ölümlülerin kafalarını çatlatan ... Alman bilginlerinin çoğunluğuna hiç benzemiyor."

5 N. Ziber, Teoriya tsennosti i kapitala D. Ricardo vı sıvyazi sı poztneyşimi dopolneniyami i razyasneniyami, Kiev 1871, s. 170. - Ed.

24 Kari Marks Kapital I

nents".6 Alman eleştirciler, elbette, "hegelci sofistik" [sayfa 25] diye feryat ediyorlar. St. Petersburg'da yayınlanan Vyestnik Yevropi

("Avrupa Postası") yalnızca Das Kapitalin yöntemine ayırdığı bir makalede (Mayıs 1872 sayısı, s. 427-436) benim araştırma yöntemimi katı gerçekçi, ama sunuş

yöntemimi, yazık ki, Almanvari diyalektik buluyor. Şöyle diyor: "İlk bakışta, eğer konunun sunuluşunun dış biçimine dayanarak bir yargıya varılırsa, Marx, sözcüğün Almanca anlamında, yani kötü anlamında, ideal filozofların en idealidir. Oysa aslında, ekonomik eleştiri konusunda kendisinden önce gelenlerin hepsinden son derece fazla gerçekçidir. Hiç bir bakımdan kendisine idealist denilemez." Ben, yazara, en iyi yanıtı, Rusça özgün metni sağlayamayacak bazı okurlarımın da ilgisini çekebileceğini umduğum kendi eleştirisinden alacağım bazı pasajlarla verebilirim.

Yöntemimin materyalist temelini tartıştığım Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı'nım "Önsöz"ünden (Berlin 1859, s. IV-VII)⁷ aktarma yaptıktan sonra yazar şöyle devam ediyor: "Marx için önemli olan tek şey, incelediği olguların yasasını bulmaktır; bu olgular, belli bir tarihsel dönemde belirli bir biçim ve karşılıklı ilişkiler içersinde oldukları sürece, onun için önemli olan, yalnızca onlara egemen olan yasa değildir. Onun için daha da önemli olan, bunların değişmelerinin ve gelişmelerinin, yani bir biçimden başka bir biçime, bir ilişkiler düzeninden, farklı bir ilişkiler düzenine geçişlerinin yasasıdır.

Bu yasa, bir kez bulunduktan sonra, bunun toplumsal yaşamda ortaya çıkan etkilerini ayırın-tılarıyla inceler. Bunun sonucu olarak, Marx, ancak bir tek şeyi dert edinir: Katı bilimsel incelemelerle toplumsal koşulların birbirini izleyen sıralarının zorunluluğunu göstermek, ve kendisine temel çıkış

noktalan görevini yapacak gerçekleri elden geldiğince tarafsız saptamak. Bunun için, aynı zamanda, hem şeylerin bugünkü düzeninin zorunluluğunu ve hem de insanlar inansınlar ya da inanmasınlar, onun bilincinde olsunlar ya da olmasınlar, hepsi aynı şeydir, kaçınılmaz olarak içinden geçeceği bir başka düzenin zorunluluğunu tanıtlaması yeter. Marx, toplumsal hareketi, yalnızca insan iradesinden, bilincinden ve düşüncesinden bağımsız olmakla kalmayan, tersine, onların iradesini, bilincini ve düşüncesini belirleyen yasaların yönettiği bir doğal tarihsel süreç olarak ele alır.... Eğer uygarlık tarihinde bilinçli öge ikincil olabilecek bir rol oynuyor-sa, o [sayfa 26] zaman açıktır ki, konusu uygarlık olan eleştirel bir

inceleme, bilincin herhangi bir biçimini ya da sonucunu, herhangi başka bir şeyden daha az temel alabilir. Yani fikir değil, ancak tek başına maddi olgu, onun çıkış noktası olabilir.

Böyle bir inceleme, bir olguyu, fikir ile değil, olguyla, başka bir olguyla karşı karşıya getirerek ve karşılaştırarak kendisini sınırlandırır. Bu incelemede önemli olan, incelenecek her iki 6 "Bu yapıyla Bay Marx, en önemli analitik düşünürler arasına giriyor." -ç.

7 Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, s. 23-28. -Ed.

Kari Marks 25 Kapital I

olgunun olabildiğince kusursuz olması, ve gerçekten herbiri bir ötekine göre, bir evrimin farklı anlarını

oluşturmalarıdır; ama hepsinden de önemlisi, ardarda dizilerin, sıralann ve böyle bir evrimin farklı

aşamalarının içersinde kendilerini gösterdikleri sonuçların sıralanmasının kesin olarak tahlil edilmesidir. Ama denecektir ki, ekonomik yaşamın genel yasaları, birdir ve aynıdır, ister bugüne, ister düne uygulansınlar bir şey değişmez. Marx, bunu açıkça reddeder. Ona göre böyle soyut yasalar yoktur. Tersine, onun düşüncesine göre, her tarihsel dönemin kendi yasaları vardır.... Toplum belirli bir gelişme dönemini tamamlar tamamlamaz, belirli bir aşamadan bir ötekine geçerken, başka yasaların da etkisi altına girmeye başlar. Kısacası ekonomik yaşam, karşımıza, biyolojinin öteki kollarındaki evrim tarihine benzer bir olgu sunar. Eski iktisatçılar, ekonomi yasaları ile fizik ve kimya yasaları arasında ilişki kurdukları için, bu yasaların niteliklerini yanlış anlamışlardır. Olguların daha derinlemesine bir tahlili, toplumsal organizmaların kendi aralarında, bitkiler ya da hayvanlar kadar, temelden farklı

olduğunu gösterir. Dahası var, bir tüm olarak bu organizmaların yapılarının farklı olması, tek tek organlarının gösterdiği değişiklikler, bu organların içinde işledikleri koşulların farklı olması sonucu, bir ve aynı olgu, tamamıyla farklı yasaların egemenliği altına girer. Marx, örneğin, nüfus yasasının, her zaman ve her yerde aynı olmasını reddeder. Tersine, her gelişme aşamasının, kendine özgü nüfus yasası olduğunu öne sürer.... Üretici güçlerin değişik derecelerde gelişmeleri ile, toplumsal koşullar ve bunlara yön veren yasalar da değişir. Marx, bu görüş açısından, sermayenin ağırlığı ile kurulan ekonomik düzeni, araştırma ve açıklamayı amaçlarken, o, yalnızca, son derece bilimsel bir biçimde ekonomik yaşamın içinde her sağlıklı incelemenin amacını formüle etmiş oluyor. Böyle bir incelemenin

bilimsel değeri, belirli bir toplumsal organizmanın, kökeni, varoluşu, gelişmesi ve ölümü

ile onun yerini bir başka ve daha yüksek bir organizmanın alışını düzenleyen özel yasaların [sayfa 27]

açıklanmasındadır. İşte aslında da, Marx'ın kitabının değeri buradan gelir."

Yazar, benim yöntemim olarak kabul ettiği şeyi, bu derece çarpıcı ve, benim uygulamam yönünden, cömertçe ortaya koyarken, diyalektik yöntemden başka neyi anlatmış oluyor?

Kuşkusuz, sunuş yönteminin, biçim yönünden, araştırma yönteminden farklı olması gerekir. Araştırma yöntemi, işlenecek malzeme-yi aynntılarıyla ele almalı, onun gelişmesinin farklı biçimlerini tahlil etmeli, iç bağıntıların esasını bulmalıdır. Ancak bu yapıldıktan sonra, gerçek hareket yeterince anlatılabilir. Eğer bu başarıyla yapılırsa, eğer ele alınan konunun yaşamı tıpkı bir aynada olduğu gibi ideal bir biçimde yansıtılırsa, karşımızda salt a priori bir yapı varmış gibi gelebilir.

Benim diyalektik yöntemim, hegelci yöntemden yalnızca farklı değil, onun tam karşıtıdır da. Hegel için insan beyninin yaşam-süreci, yani düşünme süreci -Hegel bunu "Fikir" Ç'İdea") adı altında bağımsız 26 Kari Marks Kapital I

bir özneye dönüştürür- gerçek dünyanın yaratıcısı ve mimarı olup, gerçek dünya, yalnızca "Fikir"in dışsal ve görüngüsel (Phenomenal) biçimidir. Benim için ise tersine, fikir, maddi dünyanın insan aklında yansımalarından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir.

Hegel diyalektiğinin mistik yönünü, otuz yıl kadar önce, henüz daha moda olduğu bir sırada eleştirmiştım. Ama tam da Das Kapital'in birinci cildi üzerinde çalıştığım sırada, kültürlü Almanya'da gevezelik eden hırçın, küstah ve bayağı Epigouoi,⁹ Lessing zamanında Spinoza' ya "ölmüş köpek"

diyen kahraman Moses Mendelssohn'un yaptığı gibi, Hegel'e saldırmamanın tadını çıkartıyorlardı. Bu yüzden ben, açıkça bu güçlü düşünürün öğrencisi olduğumu itiraf ettim ve hatta, değer teorisi bölümünde yer yer ona özgü ifade biçimlerine de kur yaptığım oldu. Hegel'in elinde diyalektiğin mistisizmle bozulması, ayrıntılı ve bilinçli bir biçimde diyalektiğin genel işleyiş biçimini, ilk kez onun sunmuş

olduğu gerçeğini örtemez. Hegel'de diyalektik başaşağı duruyor. Mistik kabuk içersindeki aklauygun özü bulmak istiyorsanız, onun yeniden ayakları üzerine oturtulması gerekir.

Mistikleştirilmiş biçimi ile diyalektik, Almanya'da moda olmuştu, çünkü şeylerin mevcut durumunu yüceltiyor ve ululuyor gibi [sayfa 28] görünüyordu. Oysa aklauygun biçimiyle diyalektik, burjuvazi ile onun doktriner sözcüleri için bir rezalet ve iğrençliktir, çünkü şeylerin mevcut bugünkü durumunu olumlu yanlarıyla kavrar, aynı zamanda da, bu durumun yadsınmasını, onun kaçınılmaz çöküşünün anlaşılmasını içerir; çünkü diyalektik, tarihsel olarak gelişmiş olan her toplumsal biçimi akışan bir hareket içinde görür ve bu yüzden, onun geçici niteliğini, onun anlık varlığından daha az olmamak üzere hesaba katar; hiç bir şeyin zorla kabul ettirilmesine izin vermez, özünde eleştirici ve devrimcidir.

Kapitalist topluma özgü çelişkiler, içinde büyük sanayiın yaşadığı ve doruk noktası genel bunalımlar olan dönemsel çevrim değişiklikleri içersinde, en çarpıcı biçimde, deneyimli burjuvayı etkiler. Henüz başlangıç aşamasında olsa da, böyle bir bunalım bir kez daha yaklaşıyor; alanının evrenselliği ve hareketinin yoğunluğu, diyalektiği, yeni, kutsal Prusya-Alman imparatorluğunun başındaki türedi asalaklarının kafalarına bile sokacaktır, [sayfa 29]

Londra, 24 Ocak 1873 KARL MARX

8 Önsel. -ç.

9 Epigonentum, mukallitler, -ç.

Kari Marks Kapital I

27

FRANSIZCA BASKIYA ONSOZ VE SONSOZ

FRANSIZCA BASKIYA ONSOZ

Yurttaş Maurice La Châtre'a

Değerli Yurttaş,

Das Kapital'in çevirisini bir dizi kitap halinde yayınlama fikrinizi sevinçle karşılıyorum. Böylece kitap, işçi sınıfına daha kolay ulaşacaktır; bu, benim için her şeyden önemlidir.

Bu, önerinizin güzel yanıdır, ama madalyonun bir de öteki yüzü var: benim kullandığım ve ekonomik konulara daha önce uygulanmayan tahlil yöntemi, başlangıçtaki bölümlerin okunmasını

epeyce güçleştirmekte, ve bu yöntemin, sonuca varmakta daima sabırsız davranan, genel ilkeler ile tutkulannı

harekete getiren acil sorunlar arasındaki ilişkiyi hemen anlamaya meraklı Fransız halkını, bu arzusuna hemen ulaşmayacağı için hayal kırıklığına uğratmasından korkulur.

Gerçek ardında koşan girişken okurları önceden uyarmak ve [sayfa 30] hazırlıklı olmalarına dikkatlerini çekmek dışında, bu güçlüğün

28 Kari Marks Kapital I

yenilmesi konusunda elimden bir şey gelmez. Bilime giden düz yol yoktur, ve ancak onun dik patikalannnda yorucu tırmanmalan göze alanlar aydınlık doruklanna ulaşabilirler.

İnanınız bana, değerli yurttaş,

En içten duygularımla.

Londra, 18 Mart 1872 KARL MARX

FRANSIZCA BASKIYA SONSOZ

Bay J. Roy, elden geldiğince tam ve hatta sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yapmayı amaç edinmiş ve bu amacını büyük bir titizlikle tamamlamıştır. İşte onun bu titizliği, beni, okurun daha iyi anlaması için, metinde bazı değişiklikler yapmaya zorladı. Kitap, kısımlar halinde yayınlandığı için, günü gününe yapılan bu değişiklikler, aynı özenle olmamış, bu yüzden üslupta bir uyum sağlanamamıştır.

Bir kez, bu gözden geçirme işine girişince, bunu, esas alınan özgün metinde de (Almanca ikinci baskı) yapmaya yöneldim, yani bazı tartışmaları yalınlaştırmak, bazılarını tamamlamak, ek tarihsel ve istatistik malzeme vermek, eleştirici görüşler eklemek vb. gibi. Bunun için, Fransızca bu baskının yazınsal kusurları ne olursa olsun, aslında bağımsız, bilimsel bir değeri vardır ve Almanca bilen okurlar tarafından bile, bu baskıya başvurulmalıdır.

Aşağıda, Almanca ikinci baskının sonsözünden, ekonomi politiğın Almanya'da gelişmesi ve bu yapıtta kullanılan yöntemle ilgili pasajları veriyorum, [sayfa 31]

Londra, 28 Nisan 1875 KARL MARX

Kari Marks Kapital I

29

ALMANCA ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

BU üçüncü baskıyı hazırlamak Marx'a kısmet olmadı. Şimdi, büyüklüğü karşısında hasımlarının bile saygı ile eğildikleri bu güçlü düşünür, 14 Mart 1883'te öldü.

Bu üçüncü baskıyı olduğu kadar, Marx'ın müsvedde halinde bıraktığı ikinci cildi hazırlama görevi de, Marx'ın kişiliğinde kırk yıllık en iyi ve en gerçek dostunu yitiren, ona sözle anlatılamayacak kadar çok şey borçlu olan, bana düşüyor. Burada görevimin birinci bölümünü nasıl yerine getirdiğimi okura anlatmam gerekiyor.

Marx, birinci cildin büyük bir kısmını yeniden yazmak, birçok teorik noktayı daha tam formüle etmek, yenilerini katmak, tarihsel ve istatistik malzemeyi en son bilgilerle tamamlamak istiyordu. Ama, sağlık durumunun bozulması ve ikinci cildin baskıya hazırlanması gibi ivedi zorunluluklar, onu bu düşünceden caymak [sayfa 32] zorunda bıraktı. Yal-30 Kari Marks Kapital I

nızca en gerekli değişiklikler yapılacak, Fransızca baskıda (Le Capital, par Kari Marx, Paris, Lachâtre 1873) zaten bulunan ekler konulacaktı.

Marx'ın bıraktığı kitaplar arasında yer yer düzelttiği ve üzerinde Fransızca baskıya atıflar yaptığı

Almanca bir nüsha ile, kesinlikle kullanacağı pasajları işaretlediği Fransızca bir nüsha vardı. Bu değişiklikler ve ekler, birkaç, istisna dışında kitabın son kısmında [bu baskıda sondan ikinci kısmında],

"Sermaye Birikimi"nde yapılmıştı. Bundan önceki kısımlar daha derinlemesine elden geçirilmişken, burada, bir önceki metin, özgün müsveddeyi başka herhangi bir yerde olduğundan daha yakından izlemiştir. Bu yüzden anlatım daha canlı, amaç daha kısa yoldan anlatılmış, ama aynı zamanda daha özensiz, İngilizce deyimlerle dolu, zaman zaman bulanıktı; kanıtların sunuluşunda yer yer boşluklar vardı, bazı önemli ayrıntılara yalnızca dokunulmakla yetinilmişti.

Marx, anlatım yönünden birçok kısımları, baştan sona değiştirmiş ve hem metin üzerinde, hem de çeşitli konuşmalarımızda, İngilizce teknik terimler ile İngilizceye özgü terimlerin ayıklanmasında, nereye kadar gidebileceğimi bana göstermişti. Marx, ekler ve tamamlayıcı metinler üzerinde her fırsatta duracaktı ve Fransızcanın yumuşaklığını kendi özlü Almancası ile değiştirecekti; ben, bunları

aktarıırken, asıl metinle elden geldiğince uyum sağlamakla yetinmek zorunda kaldım.

Böylece, bu üçüncü baskıda, bizzat yazarın değiştireceğinden kesinlikle emin olmadıkça, bir tek sözcük değiştirilmedi. Das Kapital'e Alman iktisatçılar'ının kullanmak alışkanlığında oldukları çapraşık ifadeyi sokmak aklımın ucundan bile geçmedi; örneğin bu karmakarışık dilde, peşin parayla, başkalarının emeğini satın almış olana iş-veren (Arbeitgeber), ücret karşılığı emeği satın alınmış olana da iş-alan (Ar-beitnehmer) deniyor. Fransızca'da da, "travail" sözcüğü günlük yaşamda "iş" anlamında kullanılır.

Ama, kapitaliste donneur de travail (iş-veren) ya da işçiye receveur de travail (iş-alan) diyen bir iktisatçıya Fransızlar haklı olarak deli gözüyle bakarlar.

Aynı biçimde, metin boyunca kullanılan İngiliz para, uzunluk ve ağırlık ölçülerini şimdiki Alman eşdeğerlerine çevirmeye de kalkışmadım. Birinci baskı yayınlandığı sırada Almanya'da, yılda kaç gün varsa, hemen hemen bir o kadar da uzunluk ve ağırlık ölçüsü vardı. Bundan başka, iki çeşit mark (Reichsmark o sırada, [sayfa 33] 1830'lann sonlarında yalnızca onu icat eden Soetbeer'in hayalinde mevcuttu), iki çeşit Gulden ve en az üç çeşit taler vardı ki, bunlann bir tanesine neue Zvveidrittell deniyordu. Doğabilimlerinde metrik sistem, dünya piyasasında İngiliz uzunluk ve ağırlık birimleri egemendi. Bu durumda, neredeyse bütün verilerini, İngiliz sanayi ilişkilerinden alan bir kitap için İngiliz ölçü birimleri oldukça doğaldı. Dünya piyasasındaki koşullar pek az değiştiği, demir ve pamuk gibi kilit sanayilerde İngiliz ağırlık ve uzunluk birimleri hemen hemen tamamen egemen olduğu için sözü edilen son neden, bugün için de geçerlidir.

Kari Marks 31 Kapital I

Son olarak, pek az anlaşılmış olan Marx'ın aktarmalar konusunda uyguladığı yöntem üzerine birkaç söz söylemek isterim. Yalnızca bir olayın anlatıldığı ya da açıklandığı durumlarda, diyelim ki, İngiliz Mavi kitaplarından yapılan aktarmalar, kuşkusuz yalnız belgesel kanıt işini görürler. Oysa, başka iktisatçıların teorik görüşlerinin alırdığı yerlerde durum böyle değildir. Burada, aktarmanın amacı, ekonomik bir fikrin, gelişme süreci içinde ilk kez ne zaman ve kimin tarafından açık ve seçik bir biçimde ortaya

konulduğunu belirtmektir. Burada tek kaygı, sözkonusu ekonomik kavramın, bilim tarihi yönünden bir değer taşıması ve zamanın ekonomik durumunun azçok uygun bir biçimde teorik bir ifadesi olmasıdır. Yoksa, bu kavramın, yazann görüş açısından, hâlâ mutlak ya da nispi bir geçerliliğe sahip olması, ya da bütünüyle tarihe kanşmış bulunması sözkonusu değildir. Demek ki, bu aktarmalar, yalnızca metne eklenen devamlı bir yorum, iktisat biliminin tarihinden alınan bir yorum oluyor ve ekonomi teorisindeki önemli ilerlemelerin tarihleri ile bu ilerlemeleri sağlayanları saptıyor.

Ve bu, o güne kadar tarihiçileri, ancak kariyeristlerin özelliği olan cehalet eğilimleriyle sivrilmiş

bulunan bir bilim için pek gerekliydi. İkinci baskının sonsözünden de anlaşılacağı üzere Marx'ın niçin ancak istisnai durumlarda Alman ikti-satçılarından aktarmalar yaptığı şimdi aydınlanmış oluyor.

İkinci cildin 1884 yılı içinde yayınlanabileceğini umuyoruz, [sayfa 34]

Londra, 7 Kasım 1883 FRIEDRICH ENGELS

32

Kari Marks Kapital I

İNGİLİZCE BASKIYA ONSOZ

DAS KAPİTAL'm İngilizce bir baskısının yayınlanması için bir gerekçe göstermenin gereği yoktur.

Tersine, bu kitapta savunulan teorilerin, hem İngiliz, hem Amerikan süreli yayınlarında ve yazınında sürekli olarak sözü edildiği, bazan saldırıya uğradığı, bazan savunulduğu, yorumlandığı ve yanlış

yorumlandığı gözönüne alınırsa, bu İngilizce baskının bugüne kadar niçin geciktiğinin açıklanması bile beklenebilir.

Yazann 1883'te ölümünden hemen sonra, bu yapıtın İngilizce bir baskısının gerçekten gerekli olduğu ortaya çıktığı zaman, Marx ile bu satırların yazarının uzun yıllardır dostu olan ve kitapla belki de herkesten fazla yakınlığı bulunan Mr. Samuel Moore, Marx'ın yazınsal varislerinin bir an önce halka ulaştırmak istedikleri çeviriyi yapmayı kabul etti. Müsveddeleri, yapıtın aslı ile karşılaştıracak ve tavsiyeye değer gördüğüm değişiklikleri [sayfa 35] önerecektim. Ancak, çok geçmeden, Mr. Moore'un Kari Marks 33 Kapital I

işleri çeviriyi hepimizin istediği hızda bitirmesine engel olunca, Dr. Ave-ling'in, yapıtın bir bölümünü

üzerine alma önerisini sevinerek kabul ettik. Aynı zamanda, Marx'ın en küçük kızı Bayan Aveling, aktarmaları gözden geçirmeyi ve İngiliz yazarları ile Mavi kitaplardan alınmış ve Marx tarafından Almancaya çevrilmiş pek çok pasajın yerine asıllarını koymayı önerdi. Birkaç kaçınılmaz istisna dışında bu, bütünüyle yapılmış bulunuyor.

Kitabın aşağıdaki kısımları Dr. Aveling tarafından çevrilmiştir: (1) Onuncu Bölüm (İşgünü), ve Onbirinci Bölüm (Artı-değer Oranı ve Kitle); (2) Altıncı Kısım (Ücret, Ondokuzuncu Bölümden Yirmiikinci Bölüme kadar); (3) Yirmidördüncü Bölümün son kısmını, Yirmibeşinci Bölümü ve Sekizinci Kısımın tamamını (Yirmialtıncı-Otuzüçüncü Bölümler) kapsamak üzere, Yirmidördüncü

Bölümün Dördüncü kesiminden (Birikimin Miktarını vb.) kitabın sonuna kadar olan kısım; (4) yazanın iki önsözü. Kitabın geri kalan kısmı Mr. Moore tarafından çevrilmiştir. Çevirmenlerin herbiri, yalnızca kendi payına düşen kısımlardan sorumlu olduğu halde, ben, yapıtın tümünün ortak sorumluluğunu taşıyorum.

Çalışmamız boyunca esas alınmış olan Almanca üçüncü baskısı Marx'ın bıraktığı ve ikinci baskının, 1873'te yayınlanmış Fransızca metindeki işaretli pasajlar ile değiştirilecek pasajlarını gösteren notların yardımıyla, 1883'te ben hazırlamıştım.¹ Böylece ikinci baskının metninde yapılan değişiklikler, on yıl kadar önce Amerika'da tasarlanan, ama yeterli ve uygun bir çevirmen bulunamaması nedeniyle vazgeçilen İngilizce çeviri için Marx'ın hazırladığı müsveddelerde öngörülen değişikliklere genellikle uygun düşmüştür. Bu müsveddeleri, bize, yararlanmamız için eski dostumuz Hoboken, N[ew]

J[ersey]'den Bay. F. A. Sorge verdi. Bu müsveddelerde, Fransızca baskıya dayanılarak yapılacak daha başka değişikliklere de işaret ediliyor; ama üçüncü baskı için elde bulunan son talimattan epeyce eski olduklarından, bunları, özellikle güçlükleri yenmemize yardımcı olduğu durumlar dışında, serbestçe kullanmaya kendimi yetkili görmedim. Aynı şekilde, güç pasajların çoğunun çevirisi sırasında, aslındaki tam anlamdan bir şeyler feda edilmek zorunda kalındığında, bizzat yazanın neleri [sayfa 36]

feda edebileceğinin bir ölçüsü olarak Fransızca metne başvurulmuştur.

Bununla birlikte, okuru, gene de bir güçlükten kurtarabilmiş değiliz: bazı terimlerin yalnız günlük yaşamda değil, ekonomi politikte kullanılan anlamından farklı anlamda kullanılması. Ama bu, kaçınılmazdı. Bir bilimin her yeni yönü, bu bilimin teknik terimlerinde bir devrim içerir. Hemen hemen her yirmi yılda bir, terminolojisinin tümü köklü olarak değişen ve bir dizi farklı adlar almamış tek bir organik bileşim bul-1 Le Capital, par Kari Marx. Traduction de M. J. Roy, entierement revisee par L'auteur. Paris. Lachâtre. Bu çeviri, özellikle kitabın son kısmında, Almanca ikinci baskının metnindeki önemli değişiklikleri ve ekleri içermektedir.

34 Kari Marks Kapital I

manızın zor olduğu kimya biliminde, bu, en iyi biçimde görülür. Ekonomi politik, genellikle, ticaret ve sanayi yaşamının terimlerini oldukları gibi almakla ve bunlarla iş görmekle yetinmiş, böyle yaparak, bu terimlerin ifade ettikleri dar çerçeve içersine kendisini hapsettiğini tamamen gözden kaçırmıştır.

Böylece, hem kârın ve hem de rantın, emekçinin işverenine sağlamak zorunda kaldığı ürünün ödenmemiş bölümünün parçalan (son ve tek sahibi olmamakla birlikte ona ilk elkoyan kimsedir) olduğunun tamamen farkında bulunulmasına karşın, henüz İngiliz klasik ekonomi politiği bile, kâr ve rantların kabul edilmiş kavramlarının ötesine asla gidemedi, ürünün bu karşılığı ödenmemiş kısmını

(Marx, buna, artı-ürün diyor) bir tüm olarak bütünlüğü içersinde hiç incelemedi ve bunun için de, bunun ne kaynağı, ne niteliği, ne de değerinin daha sonraki bölüşümünü düzenleyen yasalar üzerinde açık bir kavrayışa ulaşamadı. Aynı biçimde, tarımsal ya da el zanaatları dışında kalan bütün sanayi, hiç

bir ayırım gözetilmeksizin manüfaktür terimi içersinde toplanmış, böylece iktisat tarihinin büyük ve temelden farklı iki dönemi, yani el işçiliği çerçevesi içinde işbölümüne dayanan asıl manüfaktür dönemi ile makineye dayanan büyük sanayi dönemi arasındaki ayırım gözden kaçırılmıştır. Ayrıca, modern kapitalist üretimi, insanlığın iktisat tarihinde yalnızca bir geçiş aşaması olarak gören bir teorinin, bu üretim biçimine değişmez ve sonsuz gözüyle bakan yazarların

alışkın oldukları terimlerden farklı terimler kullanmak zorunda kalacağı açıktır.

Yazın aktarmaları yaparken uyguladığı yöntem konusunda birkaç söz söylemek yersiz olmasa gerekir.

Çoğu zaman, başka kaynaklardan yapılan aktarmalar, bilindiği gibi, metinde öne sürülen olumlamaları

desteklemek için belgesel kanıt olarak kullanılırlar. Ama birçok durumda, belli bir düşüncenin ilkönce ne zaman, nerede ve kim tarafından açık-seçik öne sürüldüğünü [sayfa 37] göstermek için iktisatçı

yazarlardan pasajlar aktarılır. Bu görüş belli bir zamanda egemen olan toplumsal üretim ve değişim koşullarının az çok yeterli bir ifadesi olarak önem taşıyorsa, Marx'ın bu görüşü kabul edip etmemesine ya da genel olarak geçerli olup olmamasına bakılmaksızın, aktarılır. Bu aktarmalar, bu nedenle, bilim tarihinden alınmış sürekli bir açıklama olarak metni tamamlarlar.

Çevirimiz, yapının yalnızca Birinci Kitabını [cildini] kapsıyor. Ama bu ilk kitap, geniş ölçüde kendi başına bir bütündür ve yirmi yıldır bağımsız bir yapıt olarak kabul edilmiştir. 1885'te Almanca olarak benim yayımladığım İkinci Kitap [cilt], 1887'nin sonundan önce yayımlanması olanağı bulunmayan Üçüncü Kitap [cilt] olmaksızın mutlaka noksan olacaktır. Üçüncü Kitabın özgün Almanca

yayınlandığı zaman, bunların her ikisinin de İngilizce baskısını hazırlamayı düşünmek zamanı gelmiş olacaktır.

Das Kapitale Kara Avrupası'nda çoğu zaman "işçi sınıfının İncil'i" denir. Bu yapıtta ulaşılan sonuçların, yalnızca Almanya ve İsviçre'de

Karl Marks 35 Kapital I

değil, Fransa'da, Hollanda'da, Belçika'da, Amerika'da ve hatta İtalya'da ve İspanya'da her geçen gün giderek artan ölçüde büyük işçi sınıfı hareketinin temel ilkeleri haline geldiğini; her yerde, işçi sınıfının, varılan bu sonuçlarda, kendi durumunun ve özlemlerinin en uygun ifadesini bulduğunu gitgide daha çok farkettiğini, bu hareketi yakından bilen hiç kimse yadsımayacaktır. Ve İngiltere'de de Marx'ın teorileri, şu anda bile, işçi sınıfı saflarında olduğu kadar "kültürlü"

kimseler arasında da yayılmakta olan sosyalist hareket üzerinde güçlü bir etki yapmaktadır. Ama hepsi bu değil, İngiltere'nin ekonomik durumunun esaslı bir incelemeye tâbi tutulması gereğinin karşı konulmaz ulusal bir zorunluluk olarak duyulacağı zaman hızla yaklaşmaktadır. Üretimin sürekli ve hızlı genişlemesi ve bu nedenle de pazarlar olmadan işlemesi mümkün olmayan İngiliz sanayi sistemi, bir durgunluğa giriyor.

Serbest ticaret kaynaklarını tüketmiş durumda; ve Manchester bile, kendi eski ekonomik inançlarından şüphe eder durumda.² Hızla gelişen yabancı sanayi, her yerde, yalnızca [sayfa 38] gümrük duvarlarıyla korunan pazarlarda değil, açık pazarlarda da ve hatta Manş'ın bu tarafında bile İngiliz üretiminin karşısına dikilmiş bulunuyor. Üretici güç, geometrik oranla arttığı halde, pazarlar olsa olsa aritmetik oranla büyüyor. 1825'ten 1867'ye kadar durmadan yinelenegelen onar yıllık durgunluk, gönenç, aşın üretim ve bunalım dönemleri, gerçekten ömrünü tamamlamış gibi görünüyor; ama yalnızca bizi devamlı ve süreğen bir depresyonun bataklığına bırakmak için. Özlemle beklenen gönenç dönemi gelmeyecek; bunu haber veren belirtileri görmemizle bunların ufukta kaybolmalan bir oluyor. Bu arada, birbirini izleyen her kış, "bu işsizleri ne yapmalı?" büyük sorununu yeniden ortaya çıkanyor, ama işsizlerin sayısı yıldan yıla kaba-rırken, bu soruyu yanıtlayacak kimse yok; ve biz, sabırları tükenen işsizlerin, yazgılarını kendi ellerine alacakları anı neredeyse hesap edecek hale geldik. Kuşkusuz, teorisinin tümü, İngiltere'nin ekonomik tarihinin ve koşullarını bir ömür boyu incelenmesinin sonucu olan ve bu çalışmada, hiç değilse Avrupa'da, İngiltere'nin barışçı ve yasal yollarla kaçınılmaz toplumsal devrimin tümüyle etkilenebileceği biricik ülke olacağı sonucuna varan bir adamın sesine, böyle bir anda, kulak vermek gerekir. O, aynı zamanda, bu barışçı ve yasal devrime, İngiliz egemen sınıflarının

"köle yanlısı bir isyan" olmaksızın boyun eğeceklerini pek ummadığını da sözlerine eklemeyi kuşku yok ki hiç unutmadı, [sayfa 39]

5 Kasım 1886 FRIEDRICH ENGELS

2 Manchester Ticaret Odasının bugün öğleden sonra yapılan üç aylık toplantısında, serbest ticaret konusunda ateşli bir tartışma oldu. "İngiltere'nin serbest ticaret örneğini başka ülkelerin izlemesi

için 40 yıl boşu boşuna bekleyen bu oda, bu durumun yeniden gözden geçirilmesi zamanının geldiği düşüncesindedir" anlamında bir karar tasarısı önerildi. Karar tasarısı 21'e karşı 22 oyla, yani bir oy farkı ile reddedildi. - Evening Standard, 1 Kasım 1886.

36 Kari Marks Kapital I

ALMANCA DÖRDÜNCÜ BASKIYA ONSOZ

DÖRDÜNCÜ baskı, hem metne hem de dipnotlara son biçimlerini vermemi gerektiriyordu. Aşağıdaki kısa açıklama, bu görevi nasıl yerine getirdiğimi gösterecektir.

Fransızca baskı ile Marx'ın müsvedde notlarını bir kez daha karşılaştırdıktan sonra, Almanca metne, bu çeviriden bazı eklemeler daha yaptım. Bunlar şu sayfalardadır: s. 80 (3. baskıda s. 88) [bu baskıda s.

131], s. 458-60 (3. baskıda s. 509-10) [bu baskıda s. 502], s. 547-51 (3. baskıda s. 600) [bu baskıda s.

600-604] s. 591-93 (3. baskıda s. 644) [bu baskıda s. 644-646] ve s. 596 (3. baskıda s. 648) [bu baskıda s. 648-649] dipnot 1 [bu baskıda not 86]. Ayrıca, Fransızca ve İngilizce baskıları örnek olarak, maden işçileri ile ilgili uzun dipnotu metne kattım (3. baskıda s. 509-15, 4. baskıda s. 461-67) [bu baskıda s.

506-514]. Öteki küçük değişiklikler, tamamen teknik niteliktedir, [sayfa 40]

Kari Marks 37 Kapital I

Bunlardan başka, özellikle tarihsel koşullann gerektirdiği yerlerde birkaç açıklayıcı not daha ekledim.

Bütün bu ek dipnotlar köşeli parantez içine alınmış ya da adımın ilk harfleriyle ya da "D. H." harfleri ile gösterilmiştir.³

Bu arada, İngilizce baskının yayınlanması ile birçok aktarmaların baştan sona gözden geçirilmesi zorunlu duruma gelmişti. Bu baskı için Marx'ın en küçük kızı Eleanor, bütün aktarmaları asıllarıyla karşılaştırmak işini üzerine aldı ve böylece İngilizce kaynaklardan alınan ve büyük çoğunluğu oluşturan aktarmaların, Almancadan tekrar çevirileri değil, İngilizce asılları verilmiş oldu. Dördüncü

baskıyı hazırlarken bu metne başvurmak işi de, bana düşüyordu. Bu karşılaştırma çeşitli küçük yanlışlıklar ortaya çıkarttı. Kısmen not defterinden kopya edilirken yapılan yanlışlıklar

yüzünden, kısmen de üç baskının birikmiş baskı yanlışlıkları yüzünden bazı sayfa numaraları yanlış gösterilmişti; böylesine büyük aktarmalar not defterinden alınırken kaçınılmaz olarak yanlış yerlere konmuş ya da işaretler atlanmıştı; yer yer bazı sözcükler isabetsiz çevrilmiş; Marx'ın henüz İngilizce bilmediği ve İngiliz iktisatçıları Fransızca çevirilerinden okuduğu, 1843-45 yıllarına ait Paris'te tutulmuş eski not defterlerinden alınan pasajlarda, örneğin şimdi İngilizce asıllarından yararlanılan Steuart, Ure vb.

yazarlardan alınan pasajlarda, dilden dile yapılan iki çeviriden dolayı ufak-tefek anlam farkları ortaya çıkmış ve buna benzer bazı küçük yanlışlar ya da ihmaller olmuştu. Ancak, dördüncü baskıyı daha öncekilerle karşılaştıran herkes, bütün bu yorucu gözden geçirme ve düzeltmelerin yapıtta sözü

edilmeye değer en küçük bir değişiklik yapmadığı kanısına varacaktır. Yapıtta yalnızca bir tek aktarmanın, Richard Jones'tan yapılan aktarmanın asıl metindeki yeri bulunamamıştır (4. baskı; s. 562, dipnot 47). Marx, belki de kitabın adını yazarken atlamış olacak⁴ Öteki bütün aktarmalar inandırıcılık değerini aynen korumakla ya da bugünkü tam biçimleriyle bu değeri daha da artırmaktadırlar.

Bununla birlikte, şimdi burada eski bir öyküye dönmek gereğini duyuyorum, [sayfa«ı

Benim bildiğim kadıyla, Marx tarafından yapılan aktarmalardan yalnız bir tanesinin doğruluğu şüphe konusu olmuştur. Bu konu onun ölümünden sonra da devam ettiği için burada onu bilmemezlikten gelmem yerinde olmaz.

17 Mart 1872 tarihinde Alman Sanayiciler Birliğinin, Berlin'de yayınlanan organı Concordia'da "Kari Marx Nasıl Aktarır?" başlıklı imzasız bir yazı çıktı. Yazıda, ahlaka sığmayan ve yakışsız bir dille, Gladstone'un 16 Nisan 1863 tarihli Bütçe Konuşmasından yapılan aktarmanın (Ulus-3 İngilizce ve Türkçe çeviride köşeli parantez [] içinde verilmiş ve "F.E." harfleri ile simgelenmiştir. -Ed.

4 Marx, kitabın adında değil, sayfa numarasında yanlışlık yapmıştır. Sayfa 37 yerine 36 yazmıştır. (Bu baskıda s. 615.) -Ed.

38 Kari Marks Kapital I

lararası İşçi Birliğinin 1864 yılı Açış Konuşmasında ve sonra tekrar Kapi- to/'in I. cilt, s. 617, 4. baskı; s.

671, 3. baskı) [bu baskıda s. 669] tahrif edildiği iddia ediliyor ve, "bu başdöndürücü servet ve kudret artışı ... tamamıyla mülk sahibi sınıflarla sınırlı bir artıştır" tümcesindeki tek bir sözcüğün bile Hansard'ı5 stenoyla tutulmuş (yarı-resmi) raporunda bulunmadığı öne sürülüyordu. "Ama bu tümce Gladstone'un konuşmasının hiç bir yerinde yok. Orada, tam karşıtı ifade edilmiştir." (Altı çizilerek devam ediyor): "Bu tümce, hem biçim, hem öz olarak, Marx tarafından araya sıkıştırılmış biryalandır."

Concordia'nın bu sayısı; Marx'a Mayısta gönderilmişti; Marx, 1 Haziran tarihli Volksstaat'da adsız yazara karşılık verdi. Aktarma için hangi gazete haberinden yararlandığını anımsayamadığı için önce iki İngilizce yayında çıkmış aynı anlamdaki parçayı, sonra da The Times'la çıkan haberi belirtmekle yetindi. Bu gazeteye göre Gladstone şöyle söylemişti:

"That is the state of the case as regards the wealth of this country. I must say for one, I should look almost with apprehension and with pain upon this intoxicating augmentation of wealth and power, if it were my belief that it was confined to classes who are in easy circumstances. This takes no cognizance at all of the condition of the labouring population. The augmentation I have described and which is founded, I think, upon accurate returns, is an augmentation entirely confined to classes possessed of property."6 [sayfa 42]

Görüldüğü gibi, Gladstone, burada, böyle olsaydı üzülürdüm, diyor, oysa böyledir, bu başdöndürücü

servet ve kudret artışı tamamen mülk sahibi sınıfa inhisar ediyor. Yan-resmi Hansard'a gelince Marx şöyle devam ediyor. "Daha sonra üzerinde oynanan metinde [zurecht-gestümpert), Bay Gladstone, bir İngiliz maliye bakanının ağzından çıktığında, kuşkusuz, saygınlığını yitirecek bu pasajı değiştirecek

schen] kadar kurnazdı. Aslında bu, İngiliz parlamentosunda gelenekselleşmiş bir usuldür ve hiç de küçük Lasker'in, Bebel'e karşı bir buluşu değildir."

Adsız yazar kızdıkça kızıyor. 4 Temmuz tarihli Concordia'da çıkan yanıtında, ikinci elden kaynakları

bir yana itiyor ve parlamentoda yapılan konuşmaları, steno ile tutulan tutanaklardan almanın "âdet"

olduğunu alçakgönüllülükle belirtiyor; bununla birlikte, The Times'la çıkan haber ile ("tahrif edilmiş"

tümceyi içeren haber) Hansard'ın metninin (bu tümceyi almayan) "esasta birbirine tamamen uyduğunu", oysa, aynı biçimde The Times'm haberinin, "Açış konuşmasındaki o 5 İngiliz parlamentosundaki konuşmaların resmi olarak yayınlandığı tutanaklar, -ç.

6 "Bu ülkenin zenginliği yönünden işte durum böyle. Ben kendi payıma, bu baş döndürücü servet ve kudret artışının varlıklı

sınıflarla sınırlı olduğu inancında olsaydım, bunu kaygıyla ve acıyla karşılardım. Bu, çalışan halkın durumunu hiç dikkate almıyor. Belirttiğim ve sanırım doğru hesaplara dayanan bu artış, tamamıyla mülk sahibi sınıflarla sınırlı bir artıştır." -ç.

Kari Marks 39 Kapital I

mahut pasajın tam karşıtını" içerdiğini de sözlerine ekliyor. Bu adam, The Times'm haberinin, o "mahut pasaj" ile birlikte "onun karşıtını" da açıkça içerdiği gerçeğini özenle gizliyor. Bütün bunlara karşı gene de adsız yazar batağa saplanıp kaldığını ve ancak yeni bir hilenin kendisini kurtarabileceğini hissediyor. Böylece, yukarda gösterdiğimiz gibi kendi makalesi "küstahça yalanlarla" dolu olduğu, ve

"kötü niyet", "hilekârlık", "uydurma beyan", "şu uydurma aktarma", "küstahça yalancılık", "tamamıyla tahrif edilmiş bir aktarma", "bu tahrifat", "tek sözcükle rezilce" vb. gibi yüce sövgülerle süslü

bulunduğu halde, konuyu başka bir alana kaydırmayı gerekli görüyor ve bunun için "ikinci bir makalede biz (yani yalancı olmayan adsız yazar), Gladstone'un sözlerine atfettiğimiz anlamı

açıklayacağız" vaadinde bulunuyor. Sanki hiç bir değer taşımayan özel düşüncesinin konuyla herhangi bir ilişkisi varmış gibi. Bu ikinci makale, 11 Temmuz tarihli Concordia'da çıktı.

Marx, gene 7 Ağustos tarihli Volksstaat'la karşılık verdi ve bu kez de sözkonusu pasajın 17 Nisan 1863

tarihli Morning Star ve Mor-ning Advertiser'm haberlerindeki metnini yayınladı. Her iki habere göre de, Gladstone, bu başdöndürücü servet ve kudret artışının "varlıklı sınıflara" inhisar ettiğine inanmış

olsaydı, bunu kaygı verici vb. bir durum olarak kabul edeceğini söylüyordu, [sayfa 43] Ama bu artış, gerçekten "tamamen mülk sahibi sınıflara inhisar ediyordu". Böylece bu haberler de sözcüğü sözcüğüne "uydurularak metne katılmış" tümceyi yineliyorlardı. Marx, ayrıca, The Times ve Hansard'ın metinlerini karşılaştırarak, birbirlerinden ayn olarak ertesi sabah çıkan üç gazetenin haberlerinin içeriklerinin eşdeğer olmasıyla bu tümcenin gerçekten söylendiğini, Hansard'ın bilinen "âdetlere" göre gözden geçirilen metninde bulunmadığını ve Gladstone'un bu tümcesinin Marx'ın sözleriyle "sonradan kayıplara karışmış olduğunu" bir kez daha saptıyor. Ensonu, Marx, bu adı belirsiz yazarlarla daha fazla uğraşacak zamanı olmadığını bildiriyor. Yazara da herhalde bu kadan yetmiş olmalı ki, Marx'a Concordia'nın başka sayısı gönderilmiyor.

Bununla sorun kapanmış gibi görünüyordu. Gerçi sonraları bir iki kez Cambridge Üniversitesi ile ilişkisi olan kimselerden, Marx'ın Ka-pital'de tariflere sığmaz bir yazınsal cinayet işlediği yolunda esrarengiz söylentiler bize kadar ulaştı. Ancak bütün araştırmalarımıza karşın, kesin hiç bir şey öğrenilemedi. Ardından, Kasım 1883'te Marx'ın ölümünden sekiz ay sonra, The Times'la Trinity College, Cambridge başlıklı ve Sedley Taylor imzalı mektup çıktı. En tatlı cinsten şirket işleriyle gönül eğlendiren bu küçük adam, durup dururken bizi ensonu yalnız Cambridge nakli rivayetler konusunda değil, Concordia'daki adsız yazar konusunda da aydınlatmış oldu.

"Son derece garip görünen şey", diyordu Trinity College'in küçük adamı, "Gladstone'un [Açış]

konuşmasından açıkça kötü niyetle yapılan aktarmayı ... teşhir etmek işinin Profesör Brentano'ya (o sırada

40 Kari Marks Kapital I

Breslau, şimdi Strasburg Üniversitesinden) ait olmasıdır. Bay Kari Marx ... önce aktarmayı savunmaya çalışmış, ama, Brentano'nun ustaca yürüttüğü saldırıların kendisini düşürdüğü öldürücü acz içersinde, Bay Gladstone'un 17 Nisan 1863 tarihli The Times'ta çıkan metnini, Han-sard'da yayınlanmadan önce, bir İngiliz maliye bakanı için 'kuşkusuz, saygınlığını yitirecek' olan pasajını 'yoketmek' için 'üzerinde oynadığını' öne sürmek küstahlığını göstermiştir. Brentano, metinleri ayrıntılı bir biçimde karşılaştırarak

Bay Gladstone'un sözlerine dayandırılan kurnazca seçilip biraraya getirilmiş aktarmaları

tamamen dışladıldıktan sonra, The Times ve Hansard'ın metinlerinin birbirleriyle bağdaştıklarını

göstermesi üzerine Marx, 'zamanı olmadığı' bahanesi ile daha fazla tartışmaktan çekildi." [sayfa 44]

Demek ki, işin aslı buydu! Ve Bay Brentano'nun Concordia'daki adsız kampanyası, Cambridge'in verimli iş ortaklığının imgeleminde böyle görkemle yansıyor. Demek, Alman Sanayiciler Birliğinin bu St. George'u, kılıç elde dimdik duruyor, ve "saldırıdaki yönetim ustalığıyla" böylece savaşıyordu, oysa cehennem zebanisi Marx "öldürücü acz içinde" ayaklarının dibinde "hemen" son nefesini veriyordu.

Ne var ki, bütün bu şiirsel savaş sahnesi, bizim St. George'umu-zun hilesini gizlemekten başka bir işe yaramaz. Artık, burada, "uydurma sokuşturma" ya da "tahrifat" değil, yalnızca "kurnazca seçilip biraraya getirilmiş aktarma" sözkonusudur. Konu bütünüyle başka bir yöne kaydırılmıştır ve bunun nedenini St. George ile onun Cambridge'li uşağı çok iyi bilirler.

Eleanor Marx, The Times, mektubunu yayınlamayı reddettiği için, aylık Today dergisinde (Şubat 1884) karşılık verdi. Tartışmayı, tekrar sözkonusu tek soruya getirdi: Marx bu tümceyi uydurarak metne sokuşturmuş" muydu, sokuşturmamış mıydı? Bay Sedley Taylor, buna verdiği yanıtta, ona göre,

"belirli bir tümcenin Bay Gladstone'un konuşmasında geçip geçmediği sorunu Brentano-Marx tartışmasında "tartışma konusu aktarmanın, Bay Gladstone'un kastettiği anlamı ver-mek ya da buna engel olmak niyetiyle yapılıp yapılmaması sorunu ile karşılaştırılırsa çok önemsiz kalır" diyordu.

Ardından, The Times'm haberindeki "sözlerde çelişkiler" olduğunu kabul ediyor, ama bütünüyle doğru olarak yorumlanırsa, yani gladstoncu liberal anlamda, Bay Gladstone'un kastının ne olduğunu gösterdiğini söylüyordu. (Today, Mart 1884.) Burada en gülünç nokta da, artık bizim Cambridge'li küçük adamın, sözkonusu konuşmayı, adsız Brentano'ya göre "âdet' olduğu" üzere Hansard'dan değil de, aynı Brentano'nun "beceriksizce" dediği The

Times'm haberinden aktarmakta ısrar etmesidir. Böyle olması da doğaldır, çünkü o can-sıkıcı tümce Hansard'da yoktur.

Eleanor Marx, Today dergisinin aynı sayısında bütün bu iddiaları çürütmekte hiç de güçlük çekmedi.

Bay Taylor, ya 1872'deki tartışmayı okumuştur ve şimdi yalnız "uydurma eklemeler" yapmakla kalmayıp

Karl Marks 41 Kapital I

"sahtekârlığı" da gizlemiş oluyordu, ya da bu tartışmayı okumadığı için susmalıydı. Her iki durumda da şurası kesindi ki, dostu Brentano'nun, Marx'ın "uydurma" ekleme yaptığı suçlamasına bir an bile katılmaya cesaret edemedi, [sayfa 45]

Tersine, şimdi anlaşılan, Marx uydurma ekleme yapmak şöyle dursun, önemli bir tümceyi atlıyordu.

Oysa bu aynı tümce Açış Konuşması'nın 5. sayfasında, "uydurma ekleme"den birkaç satır önce verilmiştir. Gladstone'un konuşmasındaki "çelişki"ye gelince, Kapital' in 618. sayfasında (3. baskı, s.

672),. dipnot 105'de [bu baskıda, s. 669-670, dipnot 113], "Gladstone'un 1863 ve 1864 bütçe konuşmalarındaki sürekli ve apaçık çelişkileri"ne işaret eden Marx'ın kendisi değil midir? Ne var ki, o, bunları, Bay Sedley Taylor'vari liberal duyguları okşayacak biçimde çözümlemek cesaretini göstermiyordu. Eleanor Marx, yanıtının sonunda durumu şöyle özetliyordu:

"Marx, aktarılmaya değer hiç bir şeyi atlamadığı gibi 'uydurma' hiç bir şey de eklememiştir. Ama o, Bay Gladstone'un konuşmasındaki belirli bir tümceyi, söylendiğine hiç kuşku bulunmayan, ama her nasılsa bir yolunu bulup Hansard'dan çıkıp giden bir tümceyi yerine yerleştirmiş, yokolup gitmekten kurtarmıştır."

Bay Sedley Taylor da böylece ağzının payını aldı ve bütün bu profesörsel dalaverenin sonucu, yirmi yıl boyunca ve iki büyük ülke arasında uzun uzun konuşuldu, o günden bu yana, hiç kimse, Marx'ın bilimsel dürüstlüğüne dil uzatmak cesaretini gösteremedi; bir de, kuşkusuz Bay Sedley Taylor, bundan böyle, Bay Brentano'nun yazınsal savaş bildirilerine, tıpkı Bay Brentano'nun, Hansard'ın kutsal yanılmazlığına duyduğu güven kadar inanacaktır, [sayfa 46]

Londra, 25 Haziran 1890 FRIEDRICH ENGELS

Kapitalist üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliği, "muazzam bir meta birikimi"¹ olarak kendini gösterir, bunun birimi tek bir metadır. Araştırmalarımızın, bu nedenle, metain tahlili ile başlaması gerekir.

Meta, her şeyden önce, bizim dışımızda bir nesnedir ve, taşıdığı özellikleriyle, şu ya da bu türden insan gereksinmelerini gideren bir şeydir. Bu gereksinmelerin niteliği, örneğin ister mideden, ister hayalden çıkmış olsun, bir şey değiştirmez.² Burada nesnenin, bu gereksinmeleri, geçim aracı olarak doğrudan doğruya [sayfa 49] mı, yoksa üretim aracı olarak dolaylı yoldan mı, nasıl giderdiği de bizi ilgilendirmemektedir.

1 Kari Marx, Zur Kritik der Politischen Ökonomie, Berlin 1859, s. 3. [Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, s. 45]

2 "İstek, gereksinme demektir; o, ruhun iştahıdır ve tıpkı vücudun açlığı gibi doğaldır. ... Şeylerin çok büyük kısmı, ruhun gereksinmelerini karşıladığı için değerlidir." Nicolas Barbon, A Discourse Concerning Coining the Nem Money Lighter. in Answer to Mr. Locke's Considerations, etc. London 1696, s. 2. 3.

Kari Marks 45 Kapital I

Demir, kağıt vb. gibi her yararlı şeye, iki görüş açısından, nitelik ve nicelik açısından bakılabilir. Her yararlı şey, birçok özelliklerin bir bütünüdür ve bunun için çeşitli yönlerden yararlı olabilir. Şeylerin çeşitli kullanımlarını bulup ortaya çıkarmak tarihin işidir.³ Yararlı nesnelerin niceliğini ölçmek için toplumca benimsenen ölçüleri saptamak da böyledir. Bu ölçülerin farklı oluşunun nedeni, kısmen ölçülecek nesnelerin niteliklerinin farklı oluşu, kısmen de alışkanlıklardır.

Bir şeyin yararlılığı, onu, bir kullanım-değeri haline getirir.⁴ Ama bu yararlılık, belirsiz bir şey değildir.

Metanın fiziksel özellikleriyle sınırlı olduğu için, o, metadan ayrı bir varlığa sahip değildir. Demir olsun, buğday olsun ya da elmas olsun, bir meta, bu nedenle, maddi bir şey olduğu için, bir kullanımdeğeridir, yararlı bir şeydir. Metanın bu özelliği, o metanın yararlı niteliklerinden yararlanmak için gerekli olan emek mik-tanna bağımlı değildir.

Kullanım-değeri ele alınırken, biz, her zaman, şu kadar düzine saat, şu kadar metre keten ya da şu kadar ton kömür gibi belirli niceliklerden sözettiğimizi varsayabiliriz. Metaların kullanım-değerleri özel bir bilgi alanının, metaların ticari bilgisinin malzemesini oluşturur.⁵ Kullanım-değerleri, ancak kullanım ya da tüketim ile bir gerçek haline gelir: bunlar, ayrıca, toplumsal biçimi ne olursa olsun, her türlü

servetin özünü oluştururlar. İncelemek üzere olduğumuz toplum biçiminde, bunlar, ayrıca, değişimdeğerinin maddi taşıyıcılarıdır.

Değişim-değeri, ilk bakışta, bir nicel ilişki olarak birbirleriyle değişilen değişik türden kullanımdeğerlerindeki oran olarak⁶ [sayfa 50] zamana ve yere göre durmadan değişen bir ilişki olarak görünür.

Böyle olunca değişim-değeri, raslantıya bağlı, tamamen göreceli, ve bunun sonucu metanın özünde bulunan bir değer olarak görünür; metadan ayrılamayan ve onun özünde bulunan bir değişim-değeri ise, terimlerde bir çelişki gibi gelir.⁷ Konuyu biraz daha yakından ele alalım.

Belli bir meta, örneğin bir quarter buğday, x kadar ayakkabı boyasıyla, y kadar ipekle, ya da z kadar altınla vb., kısacası, çok farklı

3 "Şeylerin kendilerine özgü bir özellikleri" (bu, Barbon'un kullanım-değeri için özel terimidir) "vardır; tıpkı mıknaatısın demiri çekmesi gibi, her yerde bu özellik aynıdır" (l.c, s. 6). Mıknaatısın demiri çekme özelliğinden ancak, bu özelliğin yardımı ile manyetik kutuplaşma bulunduktan sonra yararlanılmaya başlanılmıştır.

4 "Herhangi bir şeyin doğal değeri, zorunlu gereksinimleri karşılamaya uygunluğundan, ya da insan yaşamına kolaylık ve rahatlık sağlayıcı olmasından ibarettir." (John Locke, "Some Considerations on the Consequences of the Lowering of Interest."

1691, MWorks'ia Edit. Lond. 1777, v. 2, s. 23.) 17. yüzyıl İngiliz yazarlarında sık sık, "ıvorth" sözcüğünün kullanım-değeri,

"value" sözcüğünün değişim-değeri anlamında kullanıldığını görürüz. Bu, gerçekten varolan bir şey için Cermen kökenli, onun zihinde yansıyanı için Latin asıllı bir sözcük kullanmaktan hoşlanan bir dil anlayışına tamamıyla uyan bir durumdur.

5 Burjuva toplumunda, her insanın alıcı olarak, ansiklopedik meta bilgisine sahip olduğu yolunda ekonomik bir fictio juris [varsayım-ç.] egemendir.

6 "Değer, bir şey ile diğer bir şey, bir ürün miktarı ile diğer bir ürün miktarı arasındaki değişim oranından ibarettir." (Le Trosne, "De l'Interet Social", Physiocrates'ta] Ed. Daire, Paris 1846, s. 889.)

46 Kari Marks Kapital I

oranlardaki başka metalarla değişiliyor. Bu durumda, buğdayın, bir değil birçok değişim oranı var demektir. Ama, x kadar ayakkabı boyası, y kadar ipek ya da z kadar altın vb. hep bir quarter buğdayın değişim-değerini temsil ettiklerinden, x kadar ayakkabı boyasının, y kadar ipeğin, z kadar altının vb.

Değişim-değeri olarak, ya birbirlerinin yerlerini alabilmeleri, ya da birbirlerine eşit olmaları gerekir.

Bunun için, birincisi: belli bir metanın geçerli değişim-değerleri eşit bir şeyi ifade eder; ikincisi: değişim-değeri, genellikle yalnızca bir anlatım biçimi, metada bulunan, ama ondan ayırdedilebilen görüngüsel (phenomenal) bir biçimdir.

Örneğin, buğday ve demir gibi iki meta alalım. Bunların arasındaki değişim oranı ne olursa olsun, bu daima belli bir miktar buğdayı, bir miktar demire eşit kılan bir denklemle gösterilebilir: diyelim, 1

quar-ter buğday = x ton demir olsun. Bu denklem bize ne anlatır? Bu denklem, bize, iki farklı şeyde, bir quarter buğday ile x ton demirde, her ikisinde de eşit miktarlarda ortak bir şeyin var olduğunu anlatır. Öyleyse bu iki şeyin, ne biri ne de ötekisi olmayan üçüncü bir şeye eşit olması gerekir. Bunun için de, bunların herbirinin, değişim-değeri olarak, bu üçüncü şeye indirgenebilir olması gerekir.

Basit bir geometrik örnek bunu aydınlatacaktır. Çokgenlerin alanlarını hesaplamak ve karşılaştırmak için, bunları üçgenlere ayırırız. Ama üçgenin alanı, onun görünen biçiminden tamamen farklı bir şeyle, yani tabanı ile yüksekliğinin çarpımının yansı ile ifade edilir. Aynı şekilde, metaların değişim-değerlerinin de [sayfası] kendilerinde az ya da çok miktarda bulunan ortak terimlerle ifade edilebilmesi gerekir.

Bu ortak "şey", metaların geometrik, kimyasal ya da başka bir doğal özelliği olamaz. Bu gibi özellikler, ancak onlara bir yarallılık sağladıkları, onları kullanım-değeri haline getirdikleri zaman bizim için önemli olurlar. Ama metaların değişimi, kuşkusuz, kullanım-değerinden tamamen soyutlanarak karakterize edilen bir iştir. Öyleyse, bir kullanım-değeri, ancak yeterli miktarda olmak kaydıyla, bir başka kullanım-değerinden farksızdır. Ya da, yaşlı Barbon'un dediği gibi, "Değerleri eşitse, bir tür eşya, hemen hemen başka bir tür eşyadır. Eşit değerdeki şeyler arasında fark ya da ayrılık yoktur.

...

Yüz pound değerindeki kurşun ya da demir, yüz pound değerindeki gümüş ya da altın kadar değerlidir."8 Kullanım-değeri olarak metalar, her şeyden önce birbirinden farklı niteliklerdir; ama değişim-değerleri olarak yalnızca farklı miktarlardır ve dolayısıyla zerre kadar kullanım-değeri içermezler.

Demek ki, metalann kullanım-değerini bir yana bırakırsak, geri-
7 "Hiç bir şey yaratılışında değere sahip değildir." (N. Barbon, l.c. s. 6.), ya da Butler'in söylediği gibi.

"Bir şeyin değeri "Getireceği şey kadardır."

8 "One sort of vwares are as good as another, if the values be equal. There is no difference or distinction in things of equal value.... An hundred pounds' vvorth of lead or iron, is of as great value as one hundred pounds' vvorth of silver or gold." N.

Barbon, l.c, s. 53 ve 7.

Kari Marks 47 Kapital I

ye ortak tek bir özellikleri, emek ürünleri olmaları özelliği kalır. Ancak, emek ürününün kendisi bile elimizde bir değişikliğe uğramıştır. Emek ürününü, kullanım-değerinden soyutlarsak, aynı zamanda, onu kullanım-değeri yapan maddi öğelerden ve biçimlerden de soyutlamış oluruz; artık o, masa, ev, iplik ya da

herhangi yararlı bir şey değildir. Maddi bir şey olarak varlığı, yokolmuştur. Ve artık kendisine, bir doğramacının, duvarcının, eğiricinin ya da başka türden belirli bir üretici emeğin ürünü

olarak bakılamaz. Ürünlerin yararlı nitelikleri ile birlikte, hem bunlarda şekillenmiş çeşit çeşit emeğin yararlı niteliğini, hem de bu emeğin somut biçimlerini yoketmiş oluruz; hepsinde ortak olandan başka bir şey kalmamıştır; hepsi de tek ve aynı tür emeğe, soyut insan emeğine indirgenmiştir.

Şimdi de bu ürünlerin herbirinden arta kalan şeyi alalım; bu, herbirinde, aynı düşsel bir gerçekten, türdeş insan emeğinin salt billurlaşmasından, harcanış biçimi ne olursa olsun, harcanmış emek-gücünden ibarettir. Bütün bu şeyler, şimdi bize şunu anlatıyorlar: bunların üretimleri sırasında, insan emek-gücü harcanmıştır, [sayfa 52] ve bunlarda insan emeği cisimleşmiştir. Hepsinde ortak olan bu toplumsal özün kristalleri olarak bakıldığında, bunlar - Değerdir.

Metalar değişildikleri zaman bunların değişim-değerlerinin kendisini, kullanım-değerlerinden tamamen bağımsız bir şey olarak ortaya koyduğunu görmüştük. Ama bunların kullanım-değerini soyutlarsak, geriye yukarda açıklandığı gibi, Değer kalır. Bunun için, metalar değişikliklerinde, kendisini, değişimdeğeri olarak ortaya koyan ortak öz, onların değeridir. İncelememiz ilerledikçe, değişim-değerinin, içersinde meta-ların değerinin kendisini gösterebildiği ya da ifade edilebildiği tek biçim olduğu görülecektir. Bununla birlikte, şimdilik, değer niteliğini onun biçiminden bağımsız olarak ele almak zorundayız.

Bir kullanım-değeri ya da yararlı bir madde, bu nedenle, ancak, içersinde soyut insan emeğinin somutlaştığı ya da maddeleştiği için bir değere sahiptir. Peki öyleyse bu değer büyüklüğü nasıl ölçülecek? Besbelli ki, malın içerdiği, değer yaratıcı özün, yani emeğin niceliğiyle ölçülür. Emeğin niceliği, onun süresiyle ölçülür, ve emek-zamanının ölçütü de hafta, gün ve saat olarak ifade edilir.

Bazılan, bir metanın değeri, onun için harcanan emeğin niceliğiyle belirlendiğine göre, işçi ne kadar tembel ya da beceriksiz olursa, metanın üretimi için o kadar fazla zaman gerekeceğinden, onun metanın o kadar değerli olacağını sanabilirler. Oysa, değer özünü oluşturan emek, türdeş insan emeğidir, bir biçimli (uniform) emek-gücü harcamasıdır. Bir toplumun, ürettiği tüm metaların

toplam değerinde somutlaşan toplam emek-gücü birçok tek tek birimlerden meydana gelmekle birlikte, burada, türdeş

insan emek-gücü kitlesi olarak kabul edilir. Bu birimlerin herbiri, toplumsal ortalama emek-gücü

niteliğini taşıdıkları ve bu nitelikleri ile etkili oldukları sürece, birbirlerinin aynıdır; yani bir metanın retimi

48 Kari Marks Kapital I

için ortalama olarak gerekli ya da toplumsal olarak gerekli zamandan daha fazlasına gereksinme göstermedikleri sürece, biri diğerinin aynıdır. Toplumsal olarak gerekli emek-zamanı, bir malı, normal üretim koşullan altında, o sıradaki ortalama hüner derecesi ve yoğunluğu ile elde edebilmek için gerekli zamandır. İngiltere'de buharla işleyen dokuma tezghlannın kullanılmaya başlanmasından sonra, belirli bir miktar ipliği kumaş haline getirmek için gerekli emek-zamanı belki de yanya inmişti. Oysa el tezghında çalışan dokumacılar, aynı işi, eskisi kadar aynı zamanda [sayfa 53] yapmaya devam etmişlerdir; ama bu değişiklikten sonra, emeklerinin bir saatlik ürünü yalnızca yam saatlik toplumsal emeği temsil etmiş ve bunun sonucu olarak da eski değerinin yarısına düşmüştür.

Öyleyse görüyoruz ki, herhangi bir malın değerinin büyüklüğünü, toplumsal olarak gerekli-emek miktan ya da onun elde edilmesi için toplumsal bakımdan gerekli emek-zamanı belirler.⁹ Buna bağlı

olarak tek tek her meta kendi türünün ortalama rneği olarak kabul edilmelidir.¹⁰ Bunun için, eşit nicelikte emek içeren ya da aynı sürede üretilen metalann değerleri, aynıdır. Bir metanın değeri ile başka bir metanın değeri arasındaki ilişki, birincisinin üretimi için gerekli emek-zamanı ile ikincisinin üretimi için gerekli emek-zamanı arasındaki ilişki gibidir. "Değer olarak, bütün metalar, donmuş emek-zamanının belirli kitlelerinden başka bir şey değildir."¹¹

Bu nedenle, bir metanın üretimi için gerekli olan emek-zamanı sabit tutulursa, o metanın değeri de sabit kalır. Ama, emek-zamanı, emeğin üretkenliğinde meydana gelen her değişmeyle birlikte değişir. Bu retkenlik çeşitli koşullar tarafından belirlenir; öteki şeyler yanında, işçilerin ortalama beceri düzeyi, bilimin durumu, ve onun pratikte uygulanma derecesi, üretimin toplumsal örgütlenmesi, üretim araçlarının boyutları ve etkililiği ve fiziksel koşullar sayılabilir.

Örneğin uygun mevsimlerde aynı emek miktarı 8 kile buğdayda maddeleştigi halde, uygun gitmeyen mevsimlerde yalnızca dört kilede maddeleşir. Aynı emek, zengin madenden, zengin olmayan madene göre, daha çok maden cevheri çıkartır. Elmas yeryüzünde az raslanan bir şeydir, bu yüzden bulunup çıkartılması ortalama olarak çok emek-zamanına malolur. Öyle ki, küçük bir hacmi, çok büyük emek temsil eder. Jacop, altın acaba

[sayfa 54] hiç tam değerini

9 "The value of them (the necessities of life) when they are exchanged the one for another is regulated by the quantity of labour necessarily required, and commonly taken in producing them."

"Yaşamak için gerekli şeylerin değeri, birbirleriyle değiştikleri zaman, bunların üretimleri için zorunlu ve normal sayılan emeğin niceliğine bağlıdır." (Some Thoughts on the Interest of Moneyin General, and Particularly in the Public Funds, ete, London, s. 36.) Geçen yüzyılda yazılan ve yazarı belli olmayan bu dikkat çekici yapıtın baskı tarihi de bulunmuyor. Bununla birlikte, içeriğine bakılırsa, George II zamanında, aşağı yukarı 1739 ya da 1740 yıllarında yayınlandığı anlaşıyor.

10 "Aynı türden bütün ürünler, gerçekte, fiyatın genel olarak belirlenmesine ve özel koşullara bakılmaksızın belirlenen tek bir kitle meydana getirirler." (Le Trosne, l.c, s. 893.)

11 K. Marx, l.c, s. 6. [Ekonomi Politikinin Eleştirisine Katkı, s. 49.]

Kari Marks 49 Kapital I

bulmuş mudur diye kuşku duyar. Bu sözler elmas için daha da geçerlidir. Eschwege'ye göre, Brezilya'nın 1823 yılında sona eren seksen yıllık elmas madeni toplam üretimi, elmas daha çok emeğe malolduğu ve çok daha fazla değeri temsil ettiği halde, aynı ülkenin birbuçuk yıllık ortalama şeker ve kahve ürününün fiyatına ulaşamamıştır. Daha zengin madenlerde, aynı nicelikteki emek, daha çok elmasta maddeleşebilir ve elmasın değeri düşebilir. Eğer biz, az emek harcayarak, kömürü elmasa dönüştürmeyi başarabilseydik, elmasın değeri, tuğlanın değerinin altına düşebilirdi. Genel olarak, emeğin üretkenliği ne kadar büyük olursa, bir malın üretimi için gerekli emek-zamanı o kadar kısa, o malda billurlaşan emek miktarı o kadar az, ve değeri de o kadar küçük olur; tersine, emeğin üretkenliği ne kadar azsa, bir malın üretimi için gerekli olan

emek-zamanı o kadar çok, malın değeri o kadar büyük olur. Bu nedenle, bir metaın değeri, o metada maddeleşmiş emeğin miktarı ile doğru orantılı, üretkenliği ile ters orantılı olarak değişir.

Bir şey, değere sahip olmadan da bir kullanım-değerine sahip olabilir. Bu, o şeyin insana yararlılığı

emeğe bağlı olmadığı zaman söz-konusudur. Hava, işlenmemiş toprak, doğal çayırlar ve otlaklar vb.

böyledir. Bir şey, meta olmadan da, yararlı ve insan emeği ürünü olabilir. Gereksinmelerini kendi emeğinin ürünü ile doğrudan doğruya karşılayan kimse, gerçekte, kullanım-değeri yaratır, ama meta yaratmamıştır. Meta üretmek için, o kimsenin yalnızca kullanım-değerleri değil, başkaları için kullanım-değerleri, toplumsal kullanım-değerleri üretmesi gerekir. (Ve salt başkası için üretmesi de yetmez. Ortaçağ köylüsü, feodal bey için ürün-rant-tahıl, papaz için öşür-tahıl üretti. Ama, ne bu ürün-rant-tahıl, ne de öşür-tahıl, bir başkası için üretilmiş olmaları gerçeğine karşın, meta haline gelmemişlerdi. Bir ürünün meta olabilmesi için, kullanım-değeri olacağı başka bir kimseye, değişim yoluyla devredilmesi gerekir.)Ua Ensonu, hiç bir nesne, yararlı bir şey değilse, değere sahip olamaz.

Eğer o şey yararsız ise, onda bulunan emek de yararsızdır; bu emek, emek sayılmaz ve bu yüzden değer yaratmaz, [sayfa 55]

İKİNCİ KESİM. - METADA SOMUTLAŞAN EMEĞİN İKİ YÖNLÜ NİTELİĞİ

İlk bakışta, bir meta, kendini, bize, iki şeyin karmaşığı olarak göstermişti: kullanım-değeri ve değişim-değeri. Daha sonra, emeğin de iki yönlü niteliği olduğunu gördük; çünkü, değerde ifadesini bulduğuna göre, emek de, kullanım-değerlerinin bir yaratıcısı olarak taşıdığı aynı niteliklere sahip değildir.

Metalarda bulunan emeğin bu ikili niteliğine

İla [4. Almanca baskıya not: Bu parantez içindeki metni eklememin nedeni, çoğu zaman üretici tarafından tüketilmeyen her ürünü, Marx'ın meta saydığı gibi bir yanlış anlayışa düşülmesindendir. -F.E.]

50 Kari Marks Kapital I

ilkönce işaret eden ve eleştirici bir yaklaşımla inceleyen ben oldum.12 Bu nokta, ekonomi politiğin berrak bir şekilde

anlaşılmasında eksen olduğu için, daha fazla ayrıntılara inmek zorundayız.

Bir ceket ile 10 yarda keten bezi gibi iki meta alalım; bunlardan birincisinin değeri, ikincisinin değerinin iki katı olsun; yani 10 yarda keten bezi = 2W ise, ceket 2W'dir.

Ceket, belli bir gereksinmeyi karşılayan bir kullanım-değeridir. Onun varlığı, özel bir üretici faaliyet türünün sonucudur; bu faaliyetin niteliği, amacı, çalışma biçimi, malzemesi, araçları ve vardığı sonuçla belirlenir. Yararlılığı ürünün kullanılarak değerlendirilmesi ile ya da bu ürünün kullanım-değeri haline gelmesiyle kendisini gösteren emeğe, biz, yararlı emek diyoruz. Bu açıdan bakılınca, biz, emeğin yalnızca yararlı işlevini gözönünde bulunduruyoruz.

Ceket ile keten bezi, nitelik bakımından farklı iki kullanım-değeri olduğu gibi, bunları üreten emeğin iki biçimi de, terzilik ve dokumacılık, farklıdır. Bu iki nesne nitelik bakımından farklı olmasalardı, farklı türden emeklerin ürünü olmasalardı, birbirleriyle metallerin ilişkisi içinde karşı karşıya gelmezlerdi. Ceket ceket ile değişilmez; bir kullanım-değeri, aynı cinsten başka bir kullanım-değeri ile değişilmez.

Tüm farklı kullanım-değerlerinin her çeşidine, eşit farklılıkta yararlı emek tekabül eder ve bunlar, toplumsal işbölümünde ait oldukları sınıfa, cinse ve türe göre sınıflandırılırlar. Emeğin bu işbölümü, metallerin üretimi için zorunlu bir koşuldur, ama tersi doğru değildir, yani metallerin üretimi, işbölümü

için zorunlu koşul değildir. İkel Hint topluluklarında, meta üretimi olmaksızın toplumsal işbölümü

vardır. Ya da daha yakınımdan bir örnek vermek gerekirse, her fabrikada emek (iş), bir sisteme göre

[sayfa 56] bölünmüştür, ama bu bölünme, işçilerin, kendi yaptıkları ürünlerin birbirleri arasında karşılıklı değişimi işlemine yolaçmamıştır. Böyle ürünler, ancak, herbiri birbirinden bağımsız olarak oluşan ve bireylerin kişisel emeğine dayanan farklı türdeki emeklerin bir sonucu olarak metaller haline gelebilirler.

Öyleyse özetlersek: her metanın kullanım-değerinde bulunan yararlı emek, yani belirli bir türde ve belirli bir amaca yönelmiş üretken faaliyet vardır. İçlerinde somutlaşan yararlı emek, herbirinde nitel olarak farklı olmadığı sürece, kullanım-değerleri, birbirlerinin

karşısında meta olarak duramazlar. Ürünleri genel olarak meta biçimini alan bir toplulukta, yani bir meta üreticileri topluluğunda, herbiri kendi hesabına çalışan tek tek üreticilerin bağımsız olarak yürüttükleri yararlı emekler arasındaki bu nitelik farkı, karmaşık bir sistem, bir toplumsal işbölümü meydana getirecek biçimde gelişir.

Ne var ki, örneğimizdeki ceket ister terzi giysin isterse müşterisi, her iki durumda da, ceket bir kullanım-değeri olarak iş görür. Ayrıca

12 Zur Kritik... s. 12, 13vepassim. [Ekonomi Politikinin Eleştirisine Katkı, s. 45 vd..]

Karl Marks 51 Kapital I

terziliğin, özel bir meslek, toplumsal işbölümünün bağımsız bir kolu haline gelmesiyle de, ceket ile onu meydana getiren emek arasındaki ilişki değişmiş olmaz. Giyinme gereksinmesi insanoğlunu zorladığından beri, insanoğlu, binlerce yıl, tek bir kişi bile terzi haline gelmeden, giyeceğini yapmıştır.

Ancak, ceket ile keten bezi, doğanın kendiliğinden üretmediği maddi servetin bütün öteki unsurları gibi, varlıklarını, daima belirli bir amaçla yerine getirilen bir özel üretken faaliyete, belli doğa vergisi malzemelerin, belli gereksinimler için kullanılması faaliyetine borçlu olmalıdır. Bunun için, kullanımdeğerinin yaratıcısı olarak emek, yararlı emektir, bütün toplum biçimlerinden bağımsız olarak, insanoğlunun varlığı için zorunlu bir koşuldur; bu ezeli ve ebedi doğal zorunluluk olmaksızın insan ile doğa arasında madde alışverişi, ve dolayısıyla da yaşam olamazdı.

Kullanım-değerleri, ceket, keten bezi vb., yani metallerin madde olarak varlıkları, iki ögenin birleşmesinden meydana gelir: madde ve emek. Bunlar üzerinde harcanan yararlı emeği kaldırırsak, geriye, insanın yardımı olmaksızın doğa tarafından konmuş olan maddi tortu kalır. İnsan, ancak tıpkı

doğanın yaptığı gibi iş görür, yani maddenin biçimini değiştirir.¹³ Ne var ki, bu biçim [sayfa 57]

değiştirme işinde doğal güçler kendisine durmadan yardım eder. Öyleyse görüyoruz ki, emek, maddi servetin, ürettiği kullanım-değerlerinin tek kaynağı değildir. William Petty'nin dediği gibi, maddi servetin babası emek, anası da topraktır.

Kullanım-değeri olarak ele alınan metaldan, şimdi de metala-
rın değerine geçelim.

Varsayımımıza göre, ceket, keten bezinin iki katı değere sahiptir. Ama bu, şimdilik bizi ilgilendirmeyen yalnızca bir nicel farklılıktır. Ancak şu kadarını akılda tutuyoruz ki, eğer bir ceketin değeri 10 yarda keten bezinin iki katı ise, 20 yarda keten bezi, bir ceket ile aynı değerde olur. Değer olarak ceket ile keten bezi, aynı özün şeyleridir, temelde özdeş emeğin nesnel ifadeleridir. Ama terzilik ile dokumacılık, nitelik yönünden farklı emek türleridir. Bununla birlikte, öyle toplum durumla-n vardır ki, aynı kişi, terzilik ve dokumacılığı aynı zamanda sırayla yürütür; bu gibi durumlarda, bu iki tür emek biçimi, aynı bireyin çalışmasının salt iki değişik biçimidir ve farklı kişilerin özel ve belirlenmiş

uğraşları değildir; terzimizin bir gün ceket, ertesi gün pantolon dikmesi, aynı kişinin, yalnızca emeğindeki bir değişmeyi göstermesi gibidir. Ayrıca, kapi-13 "İster insan elinin, ister genel fizik yasalarının eseri olsunlar, evrendeki bütün olgular, aslında yeniden yaratılmış şeyler değil, yalnızca maddenin biçim değiştirmesidir. İnsan aklının, yeniden-üretim üzerinde düşünürken ve tahlilde bulunurken, daima karşılaştığı iki öge, birleştirme ve ayırmadır; aslında bu, toprağın, havanın ve suyun, buğday tanesine dönüşmesi, insan eliyle bir böceğe ipek yaptırılması, ya da devamlı çalışan bir saat yapmak üzere birkaç madeni parçaya biçim verilmesi gibi değer" (Verri, burada, fizyokratlara karşı giriştiği polemikte ne tür değerden sözettiğini kendisi de iyice bilmemekle birlikte kullanım-değerini kastederek) "ve zenginliğin yeniden üretimidir." (Pietro Verri, Meditazione sulla Economia Politica, -ilkin 1771'de basılmıştır-, Custodi'nin İtalyan İktisatçıları baskısında, Parte Moderna, t. XV, s. 21, 22.)

52 Kari Marks Kapital I

talist toplumumuzda, belli miktarda bir insan emeğinin değişen talebe göre, bir zaman terzilik, başka bir zaman da dokumacılık biçiminde kullanıldığı daha göze çarpar. Emeğin bu biçim değiştirmesi, sürtünmesiz olmayabilir, ama olmak zorundadır.

Üretici faaliyet, aldığı özel biçimi, yani emeğin yararlı niteliğini bir yana korsak, insan emek-gücünün harcanmasından başka bir şey değildir. Terzilik ve dokumacılık, nitelik bakımından farklı üretici

faaliyetler olmakla birlikte, her ikisi de, insan beyninin, sinirlerinin ve kaslarının üretici harcamasıdır ve bu anlamda, bunlar, insan emeği olarak aynıdır. Bunlar, insan emek-gücünün farklı iki harcanma biçiminden başka bir şey değildir. Kuşkusuz, bütün değişiklikler içinde aynı kalan bu emek-gücünün, biçimlerin [sayfa 58] çeşitliliği içinde harcanmadan önce, belli bir gelişme düzeyine ulaşması gerekir.

Ama bir metanın değeri, soyut insan emeğini, genel olarak insan emeğinin harcanmasını temsil eder.

Tıpkı toplumda sıradan bir insan iken önemsiz bir rol oynadığı halde, bir general ya da bir banker olarak büyük bir rol oynaması gibi, 14 salt insan emeğinin rolü de buna benzer. Yalın emek-gücünün harcanmasıdır, yani, ortalama olarak, özel bir gelişme sözkonusu olmaksızın sıradan her insanın organizmasında mevcut olan emek-gücünün harcanmasıdır. Ortalama yalın emeğin, çeşitli ülkelerde ve değişik zamanlarda niteliğinin değiştiği doğrudur, ama belli bir toplumda o da belirlidir. Vasıflı emek, yalnızca yoğunlaştırılmış yalın emek, ya da daha doğrusu, çoğaltılmış yalın emek demektir; belli miktarda vasıflı emek, daha çok miktarda yalın emeğe eşit olarak kabul edilir. Deneyim bu indirgemenin sürekli olarak yapıldığını göstermektedir. Bir meta, en vasıflı bir emeğin ürünü olabilir, ama değeri, vasıfsız yalın emeğin ürünü ile eşitlenirse, bu, yalnızca yalın emeğin belirli bir miktannı

temsil eder. 15 Onlann ölçü birimleri olarak, farklı emek türlerinin, vasıfsız emeğe indirgenmesindeki farklı oranlar, üreticilerin gerisinde devam edip giden bir toplumsal süreç tarafından ortaya konur ve dolayısıyla, bunlar gelenek ve alışkanlıklar tarafından saptanmış gibi görünür. İşimizi basitleştirmek için, bundan böyle emeğin her türünü, vasıfsız emek, yalın emek olarak kabul edeceğiz; böylece, devamlı indirgeme yapmak zahmetinden kurtulmuş olacağız.

Ceket ile keten bezini değer olarak ele aldığımız zaman bunları farklı kullanım-değerlerinden soyutladığımız gibi, bu değerlerin temsil ettiği emek için de aynı şeyi yapıyoruz: onun yararlı biçimleri arasındaki, dokumacılık ve terziilik arasındaki farkı dikkate almıyoruz. Kullanım-değeri olarak ceket ve keten bezi, özel üretici faaliyetlerin kumaş ve ipliklerle birleşmesidir, oysa ceket ile keten bezi,

değer olarak, birbirlerin-14 Kars: Hegel, Philosophie desRechs, Berlin 1840, s. 250, § 190.

15 Okur, burada, işçinin belirli bir emek-zamanı için aldığı ücretin ya da değerinde değil, bu emek-zamanının somutlaştığı metanın değerinin sözkonusu edildiğine dikkat etmelidir. Ücret, bir kategori olarak, incelememizin bu aşamasında henüz mevcut değildir.

Kari Marks 53 Kapital I

den ayrılmamış emeğin salt türdeş donmuş halidir ve bu değerlerde somutlaşmış olan emek, kumaş ve iplik ile ilişkili üretici faaliyetler açısından değil, yalnızca insan emek-gücünün harcanması olarak hesaba katılırlar. Terzilik ve dokumacılık, ceket ve keten bezinin kullanım-değerlerinin [sayfa 59]

yaratılmasında, yalnız bu iki emek türü farklı nitelikte oldukları için zorunlu etkenlerdir; ama bunlar kendi özel niteliklerinden soyutlandığı ve her ikisinin de aynı nitelikte insan emeğine sahip olduğu gözönüne alınırsa, bu iki emek türü, terzilik ve dokumacılık, aynı malların değerlerinin özünü oluştururlar.

Ancak, ceket ile keten bezi, yalnızca değerler değil, belirli büyüklükte değerlerdir, ve bizim varsayımımıza göre, ceket, on yardalık keten bezinin iki katı değerindedir. Peki ama, değerleri arasındaki bu fark nereden geliyor? Bu fark, keten bezinin içerdiği emeğin, ceketin içerdiği emeğin ancak yarısı kadar olmasından, ve dolayısıyla ikincinin üretimi sırasında, birincinin üretimi için gerekli olan zamanın iki katı emek-gücü harcanmasından ileri gelmektedir.

Öyleyse, kullanım-değeri esas alındığında, bir metanın içerdiği emek, yalnızca nitel olarak hesaba katılır, değer esas alındığında, yalnızca nicelik hesaba katılır ve ilkönce, yalın ve saf insan emeğine indirgenmesi gerekir. Sözkonusu olan, birincisinde Nasıl ve Ne?, ikincisinde Ne kadar? ve Ne sürede?

sorulandır. Bir metanın değerinin büyüklüğü, kendisinde somutlaşan emeği temsil ettiğine göre, belli oranlarda alınan bütün metaların değer olarak eşit olması gerekir.

Bir ceketin yapılması için gerekli her türlü yararlı emeğin üretkenlik gücü aynı kalıyorsa, yapılan ceketlerin değerlerinin toplamı, sayısı ile birlikte artar. Yani her ceket, x günlük emeği temsil ediyorsa, iki ceket 2x günlük emeği temsil eder ve bu böyle devam

edip gider. Ama varsayalım ki, bir ceketin üretimi için gerekli emek-zamanı iki katına yükselsin ya da yapıya insin. Birinci durumda bir ceket, daha önceki iki ceket değerinde olur; ikinci durumda ise iki ceket, önceki bir ceket değerinde olur: oysa her iki durumda da ceket aynı işi görür ve içinde somutlaşan yararlı emek aynı niteliktedir. Ancak, üretimi için harcanan emeğin niceliği değişmiştir.

Kullanım-değerinin niceliğindeki artış, maddi servette bir artış demektir. İki ceketle iki insanı

giydirebilirsiniz, bir ceketle ancak bir insanı. Bununla birlikte, maddi servetin niceliğindeki artış, aynı

anda onun değer büyüklüğünde bir düşmeye tekabül edebilir. Bu karşıt hareket, kökenini, emeğin iki yönlü niteliğinden alır. Üretici güç, kuşkusuz, yalnızca yararlı, somut emek biçimi ile ilgilidir ve belli bir zaman süresinde üretkenliğine bağımlı olarak [sayfa 60] herhangi bir özel üretici faaliyetin etkinliğidir. Bu nedenle, yararlı emek, üretkenliğindeki artma ya da eksilmeyle orantılı olarak, az ya da çok, ürünlerin bereket kaynağı olur. Öte yandan, bu üretkenlikteki hiç bir değişme, değerle temsil edilen emeği etkilemez. Üretici güç, emeğin somut yararlı biçimlerinin bir

54 Kari Marks Kapital I

niteliği olduğu için, emeği bu yararlı somut biçimlerden soyutladığımız anda, kuşkusuz, emekle artık bir ilgisi kalmaz. Bununla birlikte, üretici güç değişse bile, eşit zaman dönemleri süresince kullanılan aynı emek, daima eşit miktarlarda değer meydana getirir. Ama eşit zaman dönemleri süresince farklı

nicelikte kullanım-değerleri yaratır; üretkenlik gücü arttıkça bu miktar yükselir, azaldıkça düşer.

Emeğin verimliliğini ve dolayısıyla da bu emeğin ürettiği kullanım-değerlerinin niceliğini artıran üretken güçte meydana gelen bu aynı değişme, böyle bir değişme, onların üretimi için gerekli toplam emek-zamanını kısaltması koşuluyla, kullanım-değerlerinin bu artan niceliğinin toplam değerini azaltır; ve bunun tersi de doğrudur.

Bir yandan, her türlü emek, fizyolojik anlamda, insan emek-gücü harcanmasıdır; ve bu, özdeş soyut insan emeği özelliğinde oluşu ile, metaların değerini yaratır ve ona biçim verir. Öte yandan, her türlü

emek, insan emek-gücünün, özel bir biçimde ve belirli bir amaca dönük olarak harcanmasıdır, ve bu somut yararlı emek özelliği ile, kullanım-değerlerini üretir. 16 [sayfa 6]

ÜÇÜNCÜ KESİM. - DEĞERİN BİÇİMİ YA DA DEĞİŞİM-DEĞERİ

Metalar, dünyaya, kullanım-değerleri ya da demir, keten bezi, buğday vb. gibi ticari mallar olarak gelirler. Bu, onların, sade, yalın, maddi biçimidir. Bununla birlikte, bunlar, yalnızca iki yanlı bir şey oldukları, hem yararlılığın nesneleri ve hem de değer taşıyıcıları oldukları için metadırlar. Birisi fiziksel ya da doğal biçim, birisi de değer-biçim

16 Emeğin, her çeşit metanın değerini her zaman ölçmeye ve karşılaştırmaya yarayan yeterli ve gerçek tek ölçü olduğunu tanıtlamak için Adam Smith diyor ki, "Eşit emek miktarlarının, her zaman ve her yerde emekçi için aynı değeri taşıması gerekir.

Normal sağlık, güç ve faaliyet halinde, sahip olduğu ortalama beceri derecesi ile, dinlenmesinden, özgürlüğünden ve mutluluğundan daima aynı ölçüde fedakârlık etmek zorundadır." ÇWealth of Nations, b. I, eh. V, [s. 104-105].) Adam Smith, burada (ama her yerde değil), bir yandan değer, metaların üretimi sırasında harcanan emek miktarı yoluyla saptanmasını, aynı

şeyin, emeğin değeri vasıtasıyla saptanmasıyla karıştırıyor ve bunun sonucu olarak da, eşit miktarda emeğin daima aynı değere sahip olması gerektiğini tanıtlamaya çalışıyor. Öte yandan da, bir önseziyle, metaların değerinde kendisini ortaya koyan emeği, yalnızca emek-gücünün harcanması olarak kabul ediyor ve bunu, canlıların aynı zamanda normal faaliyetleri olarak değil de, dinlenmekten, özgürlükten ve mutluluktan fedakârlık olarak görüyor. Gözönünde tuttuğu, herhalde modern ücretli işçi oluyor.

Adam Smith'in yukarda, s. 39, dipnot I'de, sözü edilen eski ve adsız meslektaşı, daha yerinde olarak şöyle diyor: "bir insan, yaşaması için gerekli şeyleri sağlamak için bir haftalığına kendisini bir başkasının hizmetine veriyor... ve bu adama emeği karşılığı başka bir şey veren kimse, bu şeyin gerçek eşdeğerinin ne olduğunu, bunun kendisine ne kadar emeğe ve zamana mal olduğunu hesaplamak yoluyla ancak doğru bir tahminde bulunabilir: aslında bu, bir kimsenin bir nesne için belirli bir sürede

harcadığı emeğin bir başkasının aynı sürede bir başka şey için harcadığı emekle değişiminden başka bir şey değildir." (/c, s. 39.)

[İngilizcenin, burada sözkonusu edilen emeğin iki farklı yönü için, iki farklı sözcüğe sahip olmak gibi bir üstünlüğü var.

Kullanım-değeri yaratan ve nitel olarak dikkate alınan, Labour ["emek"] değil, Work ["iş"] 'tir; oysa Değer yaratan ve nicel olarak dikkate alınan, Work ["iş"] değil, Labour ["emek"]'tir. -F.E.]

Kari Marks 55 Kapital I

olmak üzere, iki biçime sahip oldukları sürece, ancak meta olarak görünürler, ya da meta biçimine bürünürler.

Metalann değerinin gerçek varlığı, "onu nerede ele geçireceğimizi bilmememiz" yönünden Gönüllü

Yosmadan* ayrılır. Metalann değeri, onların özlerinin kaba maddiliğinin tam karşısıdır, maddenin bir atomu bile bileşimine girmez. Bir metayı kendi başına elimize alıp istediğimiz gibi evirip çevirelim, değer bir nesnesi olarak kaldığına göre, kavranılması olanaksız gibi görünür. Ama bir de, metaların değerinin salt toplumsal bir gerçeğe sahip olduğunu aklımızdan çıkartmaz ve bu gerçekliği, yalnızca, özdeş bir toplumsal özü, yani insan emeğini ifade ettiği ya da taşıdığı sürece kazandığını gözönünde bulundurursak, değer, ancak, metanın meta ile toplumsal ilişki içerisinde kendini gösterebileceği sonucuna kolayca ulaşmış oluruz. Gerçekte biz, metaların ardında gizlenmiş değere ulaşmak için, metalann değişim-değerlerinden ya da değişim ilişkilerinden hareket etmiştik. Şimdi yeniden, değer bize ilk kez yüzünü gösterdiği bu biçime dönmemiz gerekiyor.

Başka bir şey bilmese bile, herkes, metalann, hepsinde ortak olan bir değer biçimine sahip olduğunu, ve bunun, kullanım-değerlerinin çeşitli maddi biçimleri ile tam bir karşıtlık gösterdiğini bilir. Bunların para-biçimini kastediyorum.

Burada, bize, burjuva iktisadının bugüne kadar elini bile sürmediği bir görev, para-biçiminin doğuşunun kaynağını, metaların değer-ilişkisi içindeki değeri belirten ifadesinin gelişmesinin kaynağını, en yalın ve hemen hemen farkedilemeyecek biçiminden, gözkamaştıncı para-biçimine gelinceye kadar incelemek görevi [sayfa 62] bize düşüyor. Bunu yaparken, aynı zamanda, paranın ne olduğu bilmecesini de çözeceğiz.

En basit değer-ilişkisinin, bir metanın, başka türden bir meta ile olan ilişkisi olduğu besbellidir. Bunun için, iki metanın değerleri arasındaki ilişki, bize, tek bir metanın değerinin en basit ifadesini sağlar.

A. DEĞERİN BASİT YA DA RASLANSAL BİÇİMİ

x kadar A metalı = y kadar B metalı, ya da

x kadar A metalı, y kadar B metalı değerindedir.

20 yarda keten bezi = 1 ceket, ya da

20 yarda keten bezi, 1 ceket değerindedir.

/ . Değer İfadesinin İki Kutbu: Nispi Biçim ve Eşdeğer Biçim

Değer biçiminin bütün sırn, bu basit biçimde gizlidir. Bu neden-

* Shakespeare'in, Windsor'un Şen Kadınları oyunundaki Dame Quickly. -Ed.

56 Kari Marks Kapital I

le, bunun tahlili oldukça güçtür.

Burada iki farklı türden metanın (örneğimizde keten bezi ile ceket), iki değişik rol oynadıkları açıktır.

Keten bezinin değeri ceket ile ifade edilir; ceket bu değerini ifade edildiği araç hizmetini görür. Birincisi aktif, ikincisi pasif bir rol oynar. Keten bezinin değeri, nispi değer olarak ifade edilir, ya da nispi biçimiyle ortaya çıkar. Ceket eşdeğer görevindedir, ya da eşdeğer biçimiyle görünür.

Nispi biçim ile eşdeğer biçim, değer ifadesinin, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı, karşılıklı birbirine bağımlı

ve ayrılmaz iki ögesidir; ama aynı zamanda da, herbiri ötekisini dışlayan karşıt uçlardır, yani aynı

ifadenin kutuplandırır. Bunlar, bu ifade yoluyla ilişki içine giren iki farklı metaya aittirler. Keten bezinin değerini keten bezi olarak ifade etmek olanaksızdır. 20 yarda keten bezi 20 yarda keten bezi, değer ifadesi değildir. Tersine, böyle bir denklem, sadece 20 yarda keten bezinin, 20 yarda keten bezinden başka bir şey olmadığını, kullanım-değeri olan keten bezinin belirli bir niceliği olduğunu ifade etmekten öte bir anlam taşımaz. Bunun için, keten bezinin değeri ancak nispi olarak, yani başka bir meta ile oranlanarak ölçülebilir. Keten bezinin değerinin nispi biçimi, bu yüzden, eşdeğer bir biçimde başka herhangi bir metanın varlığını -burada ceket- öngörür. Öte yandan, eşdeğer olarak düşünülen meta, aynı zamanda, nispi biçimini alamaz. Bu ikinci [sayfa 63] meta, değeri ifade edilen meta değildir.

Onun görevi, yalnızca birinci metanın değerinin ifade edildiği araç olarak hizmet etmektir.

Kuşkusuz, 20 yarda keten bezi = 1 ceket, ya da 20 yarda keten bezi, 1 ceket değerindedir ifadeleri, karşıt bağıntıyı da gösterir: 1 ceket = 20 yarda keten bezi, ya da 1 ceket, 20 yarda keten bezi değerindedir. Ama bu durumda, ceketin değerini nispi olarak ifade etmek için denklemi tersine çevirmem gerekir; ve bunu yaptığım anda keten bezi, ceket yerine eşdeğer haline gelir. Bu nedenle, tek bir meta, değer aynı ifadesi içinde her iki biçimi aynı anda alamaz. Bu biçimlerin karşıt kutuplar olması nedeniyle, daima birbirlerini dıştalarlar.

Bu durumda, bir metanın nispi biçimine mi, yoksa onun karşıtı eşdeğer biçimine mi bürüneceği, tamamen bu metanın değer ifadesin-deki raslansal durumuna bağlıdır; yani değeri ifade olunan meta oluşuna, ya da içersinde değerin ifade edildiği meta oluşuna bağlıdır.

2. Değerin Nispi Biçimi (a) Bu biçimin niteliği ve anlamı

İki metanın değer-ilişkisi içinde saklı bulunan bir metanın değerinin basit ifadesini bulabilmek için, ilkönce bu ilişkiyi, nicel yönden tümüyle farklı bir biçimde ele almak zorundayız. Genellikle tutulan yol bunun tersidir ve değer-ilişkisinde, birbirine eşit olarak kabul edilen iki farklı türden metanın belirli nicelikleri arasındaki orandan başka bir şey dikkate

Kari Marks 57 Kapital I

alınmamıştır. Şeylerin farklı büyüklükleri, ancak bunların büyüklükleri aynı birim ile ifade edildiklerinde, birbirleriyle nicel olarak karşılaştırılabileceği unutulmamalıdır. Yalnızca böyle bir birimle ifade edildikleri zaman, onlar, aynı ad altında toplanırlar ve bu yüzden kıyaslanabilirler.¹⁷

İster 20 yarda keten bezi = 1 ceket ya da = 20 ceket ya da x ceket olsun, yani ister belli bir miktar keten bezi, birkaç ya da pek çok ceket değerinde olsun, bu ifadelerin hepsi, keten bezi ile ceketlerin, değer büyüklükleri olarak, aynı birimin ifadeleri, [sayfa 64] aynı türden şeyler oldukları anlamına gelir. Keten bezi = ceket denklemin temelidir.

Ancak, nitelikleri böyle eşit varsayılan iki meta, aynı rolü oynamazlar. Burada ifade edilmiş olan, yalnız keten bezinin değeridir. Ama nasıl? Eşdeğer olarak, kendisi ile değişilebilir bir şey olarak ceket, esas alınmıştır. Bu ilişkide ceket, değer varoluş biçimi içersinde somutlaşan değer, ancak böylece keten bezi ile aynı olur. Öte yandan, keten bezinin kendi değeri önplana çıkar, bağımsız bir ifade kazanır; artık o, eşit değerde bir nesne olarak, ceketle karşılaştırılabilecek ya da onunla değiştirilebilecek bir varlıktır. Kimyadan bir örnek alırsak, bütrik asit, propil formattan öz olarak farklıdır. Ama her ikisi de, aynı kimyasal maddelerden, karbondan (C), hidrojenden (H) ve oksijenden (O) yapılmıştır, ve üstelik oranları da aynıdır: yani $C_4H_8O_2$. Şimdi eğer biz bütrik asidi, propil formata 4

$\frac{9}{2}$

eşitlersek, önce propil format, bu ilişkide, yalnızca $C_4H_8O_2$ 'nin bir varoluş biçimi olacaktır; sonra da 4

$\frac{9}{2}$

biz, bütrik asidin de $C_4H_8O_2$ 'den oluştuğunu söylemiş olacağız. Demek oluyor ki, iki öz, böylece 4

$\frac{9}{2}$

eşitlenerek, farklı fiziksel biçimleri bir yana bırakılarak kimyasal bileşimleri ifade edebiliyor.

Eğer, biz, değer olarak metalann, yalnızca donmuş insan emeği olduğunu söylersek, bunları, tahlilimizle soyutlaştırılmış bir şeye, değere indirgediğimiz doğrudur; ancak biz, bu değere, kendi fiziksel biçimi dışında bir biçim vermiş olmuyoruz. Bir metanın başka bir meta ile değer ilişkisinde durum böyle değildir. Burada bir tanesi, diğerine olan ilişkisi yönünden, değer niteliği içinde önplandadır,

Ceket ile keten bezini eşdeğer hale getirmekle, birincide somutlaşan emeği, ikincide somutlaşan emek ile eşitlemiş oluyoruz. Burada, ceket yapan terziliğin, keten bezini yapan dokumacılıktan farklı

türlerden somut bir emek olduğu gerçektir. Ama terzilik, dokumacılığa eşitlenmekle, her iki tür emekte de gerçekten eşit olan bir şeye, ortak nitelikteki insan emeğine indirgenmiş oluyor. Öyleyse bu dolaylı

yoldan, dokumacılığın da, değer dokuduğu sürece, terzilikten farklı bir şey olmadığı ve dolayısıyla soyut insan emeği olduğu ifade edilmiş oluyor. Değer yaratan emeğin özgül niteliğini ortaya koyan, ancak farklı türden metalar

17 Aralarında S. Bailey de olmak üzere, değer biçiminin tahlili ile uğraşan bir avuç iktisatçı hiç bir sonuca ulaşamamışlardır.

Bunun ilk nedeni, değer biçimi ile değeri birbiriyle karşılaştırmaları, ikincisi, deneyimli burjuvazinin kaba etkisi altında bütün dikkatlerini sorunun nicel yönünde toplamış olmalarıdır. "Nicelik üzerindeki egemenlik... değeri oluşturur." (S. Bailey, Money and Its Vicissitudes, London 1837, s. 11.)

58 Kari Marks Kapital I

arasındaki eşdeğer ifadesidir, ve bunu, farklı türden metalarda somutlaşan emekleri, ortak nitelikleri olan soyut insan emeğine fiilen indirgemek suretiyle yapar.18 [sayfa 65]

Bununla birlikte, keten bezinin değerini oluşturan emeğin özgül niteliğinin ifadesinde başka bir şey daha gereklidir. Akışkan halindeki insan emek-gücü ya da insan emeği değer yaratır, ama kendisi değer değildir. Ancak, bir nesne biçiminde somutlaştığı zaman, donmuş durumda iken değer halini alır. Keten bezinin değerini, donmuş insan emeği olarak ifade etmek için, bu değer nesnel bir varlığa sahipmiş

gibi, hem keten bezinden farklı maddi bir varlık, hem de bütün keten bezleri ile öteki her türlü metada ortak bir şeymiş gibi ifade edilmelidir. Bu problem, artık çözülmüştür.

Değer denkleminde, eşdeğer duruma geldiğinde ceket, değeri nedeniyle, nitel olarak keten bezine eşitmiş gibi, sanki aynı cinsten bir şeymiş gibidir. Bu durumda biz, onda yalnızca değeri görürüz, ya da onun elle dokunulur fiziksel biçimi, değeri temsil eder. Oysa ceketin kendisi, metanın cisimidir, ceket yalnızca bir kullanım-değeridir. Bu durumuyla ceket, değer konusunda, elimize geçen herhangi bir keten bezi parçasından fazla bir şey ifade etmez. Bu da gösteriyor ki, keten bezi ile değer-ilişkisi içine konulduğu zaman ceket, bu ilişki dışında olduğu zamankinden çok daha fazla şey ifade ediyor; bu tıpkı, gösterişli üniforması içinde çalım satan bir insanın, sivil elbise içinde olduğundan daha önemli sayılmasına benzer.

Ceketin üretimi sırasında, insan emek-gücü, terzilik biçiminde fiilen harcanmak zorundadır. Öyleyse insan emeği, onda birikmiştir. Bu bakımdan, ceket, değer taşıyıcısıdır, ama lime lime olana kadar giyildiği halde bu gerçeği açığa vurmaz. Oysa, değer denkleminde, keten bezinin eşdeğeri olarak, yalnız bu yönüyle vardır, somutlaşmış değer, değer olan bir cisim olarak hesaba katılır. A'nın, örneğin B için, "saygıdeğer efendimiz" olabilmesi, B'nin gözünde A'nın fiziksel biçimine girmesi gerekir; üstelik, halkın her yeni babası ile birlikte, yüzünü, saçlarını ve daha pek çok şeyi de hemen değiştirmesi gerekir.

Demek oluyor ki, ceketin keten bezine eşdeğer olduğu değer denkleminde, ceket, değer-biçimi görevini görüyor. Keten bezi [sayfa 66] metanın değeri, ceket metanın maddi biçimiyle ifade ediliyor; yani birinin değeri, ötekinin kullanım-değeri ile ifade ediliyor. Kullanım-değeri olarak keten bezi, gözle görülür elle tutulur biçimde ceketten farklı bir

18 William Petty'den sonra, değer niteliğini farkedebilen ilk iktisatçılardan birisi olan ünlü Franklin şöyle diyor: "Ticaret, genel olarak, emeğin emekle değişiminden başka bir şey olmadığı için bütün şeylerin değeri ... çok yerinde olarak emekle ölçülür."

(The MWorks of B. Franklin, ete, edited by Sparks, Boston 1836, v. II. s. 267.) Franklin, her şeyin değerini emekle ölçerken

bilinçsizdir; değişim konusu olan emeğin farklılığından soyutlama yapmakta ve böylece hepsini eşit insan emeğine indirgemektedir. Bunun farkında olmamakla birlikte, gene de bunu söyleyebiliyor. Önce "bir emek"ten söz ediyor, sonra "başka bir emek"ten, ve ensonu başka bir nitelime yapmaksızın, her şeyin değerinin özü olarak "emek" diyor.

Kari Marks 59 Kapital I

şeydir; değer olarak ise, ceket ile aynıdır ve bu durumda, ceketin görünümüne sahiptir. Böylece keten bezi, kendi fiziksel biçiminden farklı bir değer-biçimine bürünür. Değeri, ceket ile eşitlenmesiyle ortaya çıkar, ve bu, tıpkı bir hristiyanın koyun niteliğinin Tanrının Kuzusuna benzeşmesinde olduğu gibidir.

Görüyoruz ki, metalann değeri üzerindeki tahlilimizde de ortaya çıktığı gibi, keten bezi de bir başka meta ile, ceket ile arasında bağlantı kurulur kurulmaz aynı şeyi dile getiriyor. Ancak, keten bezi, düşüncelerini, bir tek kendisinin bildiği bir dille, metanın diliyle açığa vuruyor. Kendi değerinin, insan emeğinin soyut niteliği içersindeki emeğiyle yaratıldığını bize anlatmak için, ceketin keten bezi değerinde olduğunu, yani değer olduğunu, keten bezinin aynı emekten oluştuğunu söylüyor. Değer olarak yüce varlığının, kabasaba maddesinden farklı olduğunu bize bildirmek için, değer in ceket görünüşünde olduğunu, ve dolayısıyla keten bezi de değer olduğu sürece, birbirlerine iki bezelye gibi benzediklerini söylüyor. Burada belirtebiliriz ki, metalann İbraniceden başka, şu ya da bu derecede doğru daha birçok dili vardır. Örneğin, Almanca değerinde olma anlamına gelen "Wertsein" sözcüğü, Latin kökenli va-lere, valer, valoir fiillerinden, yani B metayı A metayna eşitlenirken, A'nın değerinin kendi ifade tarzından daha az çarpıcı bir anlatım tarzına sahiptir. Paris vaut bien une messe. *

Bunun için, denklemimizde ifade edilen değer-ilişkisi aracılığıyla B metanın maddi biçimi, A metanın değer-biçimi haline geliyor, ya da B metanın maddesi, A metanın değerinin yansıdığı ayna oluyor.¹⁹ A metayı, in propriâ personâ** değer olarak, insan emeğinin meydana geldiği bir madde olarak, kendini, B metayı ile ilişki içersine koyarak, A metayı, kullanım-değerini, B'yi, [sayfa 67] kendi değer ifadesinin maddesine dönüştürüyor. Böylece B'nin kullanım-değeri ile ifade edilen A'nın değeri, nispi değer biçimini alıyor.

(b) Nispi değerin nicel belirlenmesi

Değeri ifade edilmek istenen her meta, belli nicelikte yararlı bir nesnedir. 15 kile buğday, 100 libre kahve gibi. Ve herhangi bir metanın belli bir niceliği, belirli nicelikte insan emei içerir. Değer-biçiminin yalnızca genel olarak değeri değil, aynı zamanda, belirli nicelikte değeri ifade etmesi gerekir.

Demek ki, A metayı ile B metayı, keten bezi ile ceket arasındaki deęer-ilişkisinde, ceket keten bezine, genel anlamda de-19 Bir bakıma bu, insan ięin de, metalarda olduęu gibidir. İnsanoęlu dūnyaya elinde aynayla, ya da "ben benim" diyen fıhteci bir filozof olarak gelmedięi ięin, kendisini önce başka insanlarda gūrūr ve tanır. Peter kendi kimlięini insan olarak, önce benzeri Paul ile kıyaslayarak saptar. Bōylece kendi kişilięi ięinde durmakta olan Paul, Peter ięin yalnızca insan tūrünün bir tipidir.

* Paris bir ayine değer. -ę.

* * Bizzat, -ę.

60 Kari Marks Kapital I

ęer maddesi olarak nitelik bakımından eşıtlenmemiş, aynı zamanda belirli miktarda ceket (1 ceket) belirli miktarda (20 yarda) keten bezine eşıdeğer yapılmıştır.

20 yarda keten bezi 1 ceket denklemi, ya da 20 yarda keten bezi bir ceket değerindedir ifadesi, her ikisinin de aynı miktarda değer-özünün (donmuş emeiğin) somutlaştığını anlatır; yani iki meta da, aynı

miktar emeiğe ve aynı nicelikte emek-zamanına malolmuştur. Ancak, 20 yarda keten bezi ya da 1

ceketin üretimi için gerekli emek-zamanı, dokumacılık ya da terzilikteki üretkenlikte meydana gelen her değişme ile değişecektir. İşte şimdi biz, değerin nispi ifadesinin nicel yanı üzerindeki bu gibi değişikliklerin etkisini gözönüne almak zorundayız.

I. Ceketin değeri sabit kalırken, keten bezinin değeri değişmiş olsun. 20 Keten üretimi için gerekli emek-zamanı, diyelim keten yetiştiren toprakta verimsizlik sonucu, iki katına çıkmış olsun, ketenin değeri de iki katı olacaktır. 20 yarda keten bezi = 1 ceket denklemi yerine, 20 yarda keten bezi = 2

ceket denklemini bulacağız, çünkü artık bir ceket, 20 yarda keten bezinde somutlaşan emek-zamanının yalnızca yansını

içerecektir. Öte yandan, diyelim ki, dokuma tezgâhlannın gelişmesi sonucu bu emek-zamanı yarı yanya kısalsın, keten bezinin değeri de yan yanya azalacaktır. Böylece, 20 yarda keten bezi

= V2 ceket [denklemini -ç.] elde edeceğiz. A metanın nispi değeri, yani B metaında ifade edilen değeri, B metal sabit sayılırsa, A'nın değeri ile doğru orantılı olarak yükselir ve düşer, [sayfa 68]

II. Ceketin değeri değişirken, keten bezinin değeri sabit kalmış olsun. Bu koşullar altında, örneğin yün üretimindeki verimsizlik nedeniyle, ceket yapımı için gerekli emek-zamanı iki katına çıksın, 20 yarda keten bezi = 1 ceket yerine, 20 yarda keten bezi = V2 ceket [denklemini -ç. 1 yazabileceğiz. Öte yandan, eğer ceketin değeri yarıya düşse, 20 yarda keten bezi = 2 ceket olur. Demek ki, A metanın değeri sabit kalırsa, B metaında ifade edilen nispi değeri, B'nin değeri ile ters orantılı olarak yükselir ve düşer.

I ve H'deki farklı durumları karşılaştırsak, nispi değerlerin büyüklüğündeki aynı değişimin, tamamen karşıt nedenlerden ileri gelebileceğini görürüz. Böylece, 20 yarda keten bezi = 1 ceket, ya keten bezinin değerinin iki katına çıkması, ya da ceketin değerinin yarıya inmesi nedeniyle 20 yarda keten bezi = 2

ceket halini alır; ve keten bezinin değerinin yarıya düşmesi ya da ceketin değerinin iki katına çıkması

sonucu da, 20 yarda keten bezi = V2 ceket olur.

III. Diyelim ki, keten bezi ile ceketin üretimi için gerekli emek-zamanının niceliği, aynı anda, aynı

yönde ve aynı oranda değişsin. Bu durumda 20 yarda keten bezi, değerleri ne kadar değişirse değişsin, 1

20 Burada değer, daha önceki sayfalarda da arasına olduğu gibi, nicel olarak belirlenen değer, ya da değer-büyüklüğü anlamında kullanılmıştır.

Kari Marks 61 Kapital I

cekiye eşit olmaya devam eder. Bunların değerlerindeki değişiklik değeri, sabit kalan üçüncü bir meta ile karşılaştırıldığı zaman görülür. Bütün metalann değerleri, aynı anda ve aynı oranda yükselse ya da düşse, bunların nispi değerleri değişmeden kalır. Bunlardaki gerçek değer değişmesi, belli bir süre üretilen metalann niceliklerindeki artma ya da azalma ile anlaşılır.

IV. Keten bezi ile ceketin üretimi için gerekli emek-zamanı ve dolayısıyla bu metaların değerleri, aynı

anda, aynı yönde, ama değişik oranlarda, ya da karşıt yönlerde, veya başka biçimlerde değişebilir.

Bütün bu olası farklı değişmelerin, bir metanın nispi değeri üzerindeki etkisi, I., II. ve III. durumların sonuçlarından çıkartılabilir.

Demek ki, değerın büyüklüğündeki gerçek değişmeler, ne nispi değer ifadelerinde, ne de nispi değerin büyüklüğünü ifade eden denklemde tam ve kesin olarak yansır. Bir metanın nispi değeri, değeri sabit kaldığı halde değişebilir. Değeri değişse bile nispi değeri sabit kalabilir, ve ensonu, değerin büyüklüğü

ile bu değerin nispi ifadesinde aynı zamanda ortaya çıkan değişmelerin miktar olarak birbirlerine tekabül etmeleri gerekmez.²¹ [sayfa 69]

3. Değerin Eşdeğer Biçimi

A metanın (keten bezi), farklı türden bir metanın (ceket) kullanım-değeriyle ifade edilirken, aynı

zamanda ikinci metaya özgül bir değer-biçimi, yani eşdeğer biçimi verdiğini görmüş bulunuyoruz.

Keten bezi metayı bir değere sahip bulunma niteliğini, ceketin kendi maddi biçiminden farklı bir değer-biçimine girmeden, keten bezine eşitlenmesiyle ortaya koyar. Keten bezi, kendisinin bir değer olduğunu, doğrudan doğruya ceket ile değişilebilir olması ile ifade etmiş olur. Bir metanın eşdeğer biçimde olduğunu söylerken, demek ki, onun diğer metalar ile değişilebilir olduğunu ifade etmiş oluyoruz.

21 Değerin büyüklüğü ile nispi ifadesi arasındaki bu aykırılığı her zamanki kaynakları ile vülger iktisatçılar kendi görüşleri doğrultusunda istismara çalışmışlardır. Örneğin: "A'nın, karşılığında değişildiği B'nin değeri yükseldiği ve aynı zamanda A'ya daha az emek harcanmadığı halde, A'nın değerinin düştüğünü kabul ederseniz, genel değer ilkeniz yere serilmiş olur. ... Eğer o

[Ricardo], A'nın değerinin B'ye oranla yükseldiğini, B'nin değerinin A'ya oranla düştüğünü kabul ederse, bir metanın değerinin daima kendisinde somutlaşan emekle belirlendiğini öne süren kendi yüce önermesini dayandırdığı temeli yıkmış olur; çünkü, eğer A'nın maliyetindeki bir değişme, yalnızca değişildiği B ile ilişkisi yönünden

kendi değerinde bir değişiklik yapmakla kalmaz, B'nin üretimi için gerekli emek miktarında bir farklılık olmadığı halde, A ile ilişkisi yönünden B'nin değerini de değiştirir: böylece, bir nesnenin değerinin, ona harcanan emek miktarı ile belirlendiğini öne süren öğreti yere serilmekle kalmaz, bir malın maliyetinin onun değerini belirlediğini savunan öğreti de yıkılmış olur." (J. Broadhurst, Political Economy, Lon-don 1842, s. 11 ve 14.)

Bay Broadhurst şöyle de diyebilirdi: 10/20, 10/50, 10/100 vb. kesirlerini ele alalım, 10 sayısı değişmiyor ama nispi büyüklükleri, 20, 50, 100 vb. sayılarına oranla durmadan küçülüyor. Öyleyse, 10 gibi bir tam sayının büyüklüğü, kendisindeki ünitelerin sayısıyla "belirlenir" diyen büyük ilke de yere serilmiş olur. [Yazar, bu bölümün dördüncü kesiminde s. 80-81, dipnot 2'de [bu baskıda, s. 96, dipnot 33'te] "Vülger Ekonomi" deyiminden ne anladığını açıklamaktadır. - F.E.]

62 Kari Marks Kapital I

Ceket gibi bir meta, keten bezi gibi başka bir meta için eşdeğer hizmetini görüyorsa., ve dolayısıyla ceketler, keten bezi ile doğrudan doğruya değişilebilir olmak gibi karakteristik bir özellik kazanıyorlar ise, biz, bu iki metanın hangi oranlarda değişilebildiğini bilmekten uzağız. Keten bezinin değeri büyüklük olarak verildiğinden, bu oran ceketin değerine bağlıdır. İster ceket eşdeğer, keten bezi nispi değer olsun, ya da keten bezi eşdeğer, ceket nispi değer olsun, ceketin değerinin büyüklüğü, değer-biçiminden bağımsız olarak, üretimi için gerekli emek-za-manı ile belirlenir. Ama ceket, ne zaman ki, değer denkleminde eşdeğer durumuna girerse, kendi değeri nicel bir ifadeye sahip değildir; tersine, ceket metayı, şimdi yalnızca belirli nicelikte bir mal olarak hesaba katılır. Örneğin, 40 yarda keten bezinin değeri [sayfa 70] nedir? 2 ceket. Burada ceket metayı eşdeğer rolü oynadığı için ve kullanımdeğeri ceket, keten bezinin karşısında, değer somutlaşması olarak sayıldığı için, keten bezindeki belirli nicelikteki değeri ifade etmek için belirli sayıda ceket yeter. Demek ki, iki ceket, 40 yarda keten bezinin değer niceliğini ifade edebilir ama, kendi değer niceliğini asla ifade edemez. Bu gerçeği, yani değer denkleminde, herhangi bir malın, herhangi bir kullanım-değerinin basit niceliği olarak eşdeğer sayılar gerçeğini yüzeysel bir gözlemleme, kendisinden önce ve sonra gelenleri

olduğu gibi Bailey'i de, değer ifadesini yalnızca nicel bir ilişki gibi görmek yanılgısına götürdü. Oysa gerçekte, bir meta eşdeğer durumunda ise, değerinin nicel olarak belirlenişi ifade edilmez.

Eşdeğer biçimini incelerken gözümüze ilk çarpan şey şudur: kullanım-değeri, karşıtının, yani değer, kendini belli ediş biçimi, görünürdeki biçimidir.

Metanın maddi biçimi, onun değer-biçimi halini alır. Ama, dikkat edilsin, bu, quidpro quo* bir B

metanın yalnızca başka bir A metaı ile bir değer-ilişkisi içersine girmesi halinde ve yalnızca bu ilişkinin sınırları içersinde vardır. Hiç bir meta, kendisi ile eşdeğerlik ilişkisi içine giremeyeceği ve böylece kendi maddi biçimini kendi değerinin ifadesi haline getiremeyeceği için, her metanın eşdeğer olarak başka bir meta seçmesi, ve onun kullanım-değerini, yani maddi biçimini, kendi değer-biçimi olarak kabul etmesi gerekir.

Metalara, maddi özler, kullanım-değerleri olarak uygulayacağımız ölçülerden birisi, bu noktayı

aydınlatmaya yarayacaktır. Bir kesme şeker cisim olduğu için ağırdır, ve bu nedenle bir ağırlığı vardır: ama biz bu ağırlığı ne görebiliriz, ne de ona dokunabiliriz. Sonra, ağırlıklı önceden saptanan çeşitli demir parçaları alalım. Demir, demir olarak bir kesme şekerden daha fazla ağırlığın görünüş biçimi değildir. Ne var ki, şekerin şu kadar ağırlığı olduğunu ifade etmek için, onunla demir arasında bir ağırlık ilişkisi kurarız. Bu ilişkide demir, ağırlıktan başka hiç

* Bir şeyin, bir başka şeyin yerini tutması, -ç.

Karl Marks 63 Kapital I

bir şey temsil etmeyen bir cisim olarak iş görür. Bu nedenle, belli bir nicelikte demir, şekerin ağırlığının ölçülmesine yarar ve kesme şeker ile ilişkisinde, ağırlığın somutlaşmasını, ağırlığın ortaya çıkış biçimini temsil eder. Demir, bu rolü ancak bu ilişki [sayfa 711 içersinde, ağırlığı belirlenecek olan şekerin ya da herhangi bir cismin demir ile girmiş olduğu ilişki içersinde oynar. Her ikisi de ağırlık olmasaydı, bu ilişki içine giremezlerdi ve biri ötekinin ağırlık ifadesi olarak işe yarayamazdı. Her ikisini de teraziye koyduğumuz zaman, ağırlık olarak her ikisinin de aynı olduğunu ve bunun için de belirli

oranlarda alındıkları zaman, aynı ağırlıkta olduklarını gerçekten görürüz. Nasıl demir maddesi bir ağırlık ölçüsü olarak şekerle ilişkisinde yalnız ağırlığı temsil ederse, bizim değer ifademizde de ceket maddi nesnesi, keten bezi karşısında yalnızca değeri temsil eder.

Ne var ki, benzeşme burada sona erer. Demir, şekerin ağırlık ifadesinde, her iki cisimde de ortak doğal bir özelliği, yani ağırlıklarını temsil eder; ama keten bezinin değer ifadesinde ceket, her ikisi için de doğal olmayan bir özelliği, tamamen toplumsal bir şeyi, yani değerlerini temsil eder.

Bir metanın -örneğin keten bezinin- nispi değer-biçimi, bu metanın değerini kendi maddesi ve özelliklerinden tamamen farklı bir şey olarak, örneğin ceket gibi bir şey olarak ifade edildiği için, bu ifadenin kendisinin, onun altında yatan toplumsal bir ilişkiyi gösterdiğini görürüz. Eşdeğer biçimde ise tam tersidir. Bu biçimin asıl özü, maddi metanın kendisidir -cekettir-, ve bu haliyle, değer ifade eder, ve değer-bi-çi-mini doğadan almıştır. Kuşkusuz bu, yalnızca ceketin, keten bezi ile eşdeğer durumda bulunduğu değer-ilişkisi varolduğu sürece geçerlidir.²² Bununla birlikte, bir şeyin özellikleri, o şeyin başka şeylerle ilişkilerinin sonucu olmadığına göre, yalnızca kendilerini bu gibi ilişkiler içersinde belli ettiklerine göre, ceketin aldığı eşdeğer biçim, doğrudan değişilebilir bir şey olma özelliği, doğanın vermiş olduğu ağırlığı olmak ya da bizi ısıtmak kadar bir özelliktir. Bunun için, eşdeğer biçiminin bu karışık niteliği, bu biçim tamamen gelişip para biçiminde onlann karşısına çıkana kadar, burjuva ekonomi politikçilerinin dikkatlerinden kaçıyor. Bundan sonra da, altın ve gümüşün gizemli niteliğini, bunların yerine daha az gözkamaştıran metaları koyarak ve, şu ya da bu zamanda eşdeğer rolü oynamış

her türlü metayı tam bir gönül rahatlığıyla sayıp dökerek [sayfa 72] açıklamaya çalışıyorlar. 20 yarda keten bezi = 1 ceket gibi çok basit bir değer ifadesinin, eşdeğer bilmecesinin, çözümünü zaten içinde taşıdığını bunlar akıllarının ucuna bile getirmiyorlar.

Eşdeğer ödevini gören metanın maddesi, soyut insan emeğinin

²² Hegel'in yansıma-kategorisi dediği bu gibi genel ilişki ifadeleri çok garip bir sınıf oluştururlar. Örneğin, bir adam, yalnızca, başka

insanlar ona göre uyruk durumunda oldukları için kraldır. Ötekiler ise, tersine, o, kral olduğu için kendilerini uyruk sayarlar.

64 Kari Marks Kapital I

maddeleşmiş görünüşüdür ve aynı zamanda özgül olarak yararlı somut emeğin ürünüdür. Bu somut emek, bu yüzden, soyut insan emeğinin ifade edilmesi için bir araç oluyor. Eğer, bir yandan, ceket soyut insan emeğinin, maddeleşmesinden başka bir şey değilse, öte yandan onda somutlaşan terzilik de, bu soyut emeğin gerçekleşme biçiminden başka bir şey değildir. Keten bezinin değer ifadesinde, terziliğin yararlılığı, elbise yapmasında değil, hemen ilk bakışta Değer olduğunu farket-tiğimiz bir nesne meydana getirmesinde ve dolayısıyla donmuş bir emek olmakla birlikte, bu emeğin, keten bezinin değerinde gerçekleşen emekten ayırdedilebilir olmasındadır. Değerin böyle bir aynası olma görevini yapabilmesi için, terzilik emeğinin, genel olarak insan emeği olma somut niteliğinden başka bir şeyi yansıtmaması gerekir.

Terzilikte olduğu gibi dokumacılıkta da insan emek-gücü harcanmıştır. Bu nedenle her ikisi de, insan emeği olma genel özelliğine sahiptir ve böylece de bazı durumlarda, değer üretilmesinde olduğu gibi yalnız bu yönüyle dikkate alınmalıdır. Bunda, gizemli hiç bir yan yoktur. Ama, değer ifadesinde durum büsbütün farklıdır. Örneğin, dokumacılığın, bizatihi dokumacılık olduğu için değil de, insan emeği olma genel özelliği nedeniyle, keten bezinin değerini yaratması olgusu nasıl ifade edilebilir?

Dokumacılığın karşısına, onun ürününün eşdeğerini üreten, başka bir özel somut emek biçimini (örneğimizde terziliği) koymak suretiyle ifade edilir. Tıpkı ceketin maddi biçimi içinde, doğrudan doğruya değer ifadesi halini alması gibi, şimdi de somut emek biçimi terzilik, genel anlamda insan emeğinin düpedüz ve elle dokunulur mad-deleşmesidir.

Demek ki, eşdeğer biçimin ikinci özelliği, somut emeğin, kendi karşıtının, yani soyut insan emeğinin ortaya çıkış biçimi halini almasıdır.

Ancak, bu somut emek, bizim örneğimizde terzilik, farklılaştırılmamış insan emeğiyle doğrudan tanındığı için herhangi türden bir emekle eşdeğerdir ve bu nedenle keten bezinde somutlaşmış emekle de bir ve aynıdır. Bütün diğer meta üreten emekler [sayfa

73] gibi bireylerin özel emekleri olmakla birlikte, aynı zamanda doğrudan doğruya toplumsal nitelikte emektir. Öteki metalarla doğrudan değişilebilen bir üründe sonuç vermesinin nedeni budur. Öyleyse, eşdeğer biçimin üçüncü bir özelliği daha ortaya çıkıyor: bireylerin özel emekleri, karşıtlarının biçimini, yani doğrudan doğruya toplumsal emeğin biçimini alıyor.

Eşdeğer biçimin son iki özelliği, düşüncede de olsa, toplum, Doğa gibi birçok biçimi, ve bunlar arasında değer-biçimini de ilk kez tahlil eden o büyük düşünüre dönersek, daha anlaşılır hale gelecektir.

Aristoteles'i kastediyorum.

İlkin, o, metaların para-biçiminin, yalnızca, değer basit biçiminin daha ileri bir gelişmesi olduğunu, yani bir metanın değerinin, gelişigüzel alınan başka bir meta ile ifadesi olduğunu açıkça söylüyor; çünkü,

Kari Marks 65 Kapital I

"5 yatak = 1 ev" ("X^ııvıı neve avxı 0ı%ı0£? ifadesinin

"5 yatak = şu kadar para" ("X^ııvıı neve avxı... 0aov m neve %hvm" ifadesinden ayırdedilemeyeceğini söylüyor.